

კ ვ ა ლ ი

სალიტერატურო და სამეცნიერო ნახაზებიანი გაზეთი. გამოსდის ყოველ კვირა დღეს.

№ 9

თ ი მ ბ რ ვ ა ლ ი, 25 1896 წ.

№ 9

შინაარსი: ელეონორა დუზე-ჩეკკი. — უკანასკნელი პისუნი, აკაკისა. — სწვა-და-სწვა ამბები. — ჩემი სიმღერა ლექსი, პ. და-ვიაშვილისა. — რენტგენის სწივები. — საყურადღებო ამბები. — მოგონება, ტ. ც. — შეილი. — მესამოცე წლების მოღვაწენი და დღე-განდელი ცხოვრება, ნ. ჟორდანიასი. — აკაკის ლექსი — დუცუ შატრელისა. — მუცე ღონე არ არის (ვტიუდი), ანასტ. ერის-თვისა. — მგზავრის შენიშვნები (შემაღვი იქნება), ნომლელისა. — კვადის ფოსტა და განცხადება.

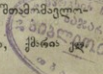
ელეონორა* დუზე-ჩეკკი. *)

მანთქმულ მსახიობ — ქალთა შორის, რომელთა რიცხვი საზოგადოთ მეტათ მკირება, ერთი უპირველესი ადგილი ეკუთვნის ელეონორა დუზეს. დიდი ხანია, რაც სარა ბერნარი მთელი ქვეყნისაკან ცნობილია პირველ არტისტათ თანამედროვე მსახიობთა შორის. მაგრამ „იტალიელი სარა ბერნარი“, როგორც უწოდებენ ელეონორა დუზეს, არა თუ არ ჩამოუვარდება ფრანგთა სარას, არამედ, ზოცის აზრით, ბუნებრივი ნიჭით კიდევაც ჯობნის მას, უპირველესი თვისება დუზეს ნიჭისა ის არის, რომ მისი თამაშობა საკვირვლათ უბრალოა, ყოველ წინაღვე მოთქირებულ ვემატებს მოკლებულია მაშინ, როდესაც სარა ბერნარს ყოველი წერილმანი მოძრაობაც კი შესწავლილი აქვს საოცარი ხელოვნებით, ასე რომ თვით ეს დეტალური შესწავლა, ეს შრომა ხელოვნებათ გადაქცევა.

ელეონორა დუზე დაიბადა ჩრდილო იტალიაში 1859 წ. მას თავისი ნიჭი თითქო შთამომავლობა

*) ტეობალდო ჩეკკი, დრამატურგია, ქმარია ელეონორა დუზესი.

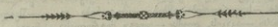

ბით დაჰყვა. მისი პაპა და მამა კარგი მსახიობნი იყვნენ. ელენოზორას პაპამ, ლეიფი ლუზემ, პადუაში თეატრიკ კი დააარსა, რომელსაც ახლა ვარიზალდის თეატრს ეძახიან. რაც შეეხება მამას, იგი ნიუთიერი მხრით ცოტა შევიწროებული იყო და ამით აჩხენებდა, რომ მისი ქალი-შვილი სულ ახალგაზდა გამოიდა სცენაზე (თორმეტი წლისა). იმ დროს მას მეტათ ცოტა ფასს აძლევდნენ და, ამბობენ, შიმშილიც კი არა ერთხელ გამოუცდიათ. ასეთ მდგომარეობაში გაატარა ელენოზორა ლუზემ ოთხი წელიწადი, მაგრამ ის მაინც ენერგიას არა ჰკარგავდა, დღისით ახალ როლებს იზებოდა, საღამოს თამაშობდა სცენაზე და საზოგადოთ იმდენს მუშაობდა, რომ შრომით იკანცებოდა ხოლმე: ის თითქო გრძნობდა თავის ბრწყინვალე მომავალს.

ერთხელ, თექვსმეტი წლისა იქნებოდა, რომ მას შემთხვევით მოუხდა ვერონაში ჯულიეტას როლში გამოსვლა. თეატრში ხალხი მეტათ ბევრი დაესწრო. ახალგაზდა ქალმა გამოიჩინა მთელი თავისი ნიჭი, მთელი თავისი ძალღონე და მართლაც დიდ შთაბეჭდილებას იქონია და ხალხი ალტაცებაში მოიყვანა. ეს იყო მისი პირველი ტრიუმფი. მაგრამ

ამ შემთხვევამ ბევრი არაფერი შემატა ლუზეს სახელს. მხოლოთ როდესაც იგი მიიწვიეს ვლორენციის ძველ თეატრში, რომელსაც სახელი გაუთქვეს რას ტორიმი, საღვინიმ და ალბერტიმ, მხოლოთ მაშინ იწყება ლუზეს კემპარიტი დიდება და სახელის განთქმა. სხვა და სხვა სატანტრო ქალაქები ზედი-ზედ იწვევდნენ მას, და 1892 წ. დამდეგს ელ. ლუზე წავიდა ამერიკაში, ნიუ ორკში, ამ არტისტთა ელდორადოში. საზოგადოება მას ყველგან ალტაცებით ეგებოდა და მისი ტურნე ყოველთვის გაუთავებელი ტრიუმფი იყო. ამ ორა-სამი წლის წინათ ელ. ლუზე რუსეთშიაც იყო.

უმეტეს ნაწალათ ლუზე გამოდის სარდუს, დიუმა-შვილის და იბსენის დრამებში, სადაც სიყვარული-საგან დატარჯული ქალის როლს თამაშობს ხოლმე და მართლაც საოცარი ხელოვნებით, საკვირველს სიმარტივით ასურათებს მათ სულის მდგომარეობას. ვისაც კი ლუზე უნახავს სცენაზე, ყველა ერთხმით მოწმობს მისი სახის მოძრაობას, გამომეტყულებას, რომელიც მას საშუალებას აძლევს გამოახატოს სულის ყოველი ძნელათ შესამჩნევი მდგომარეობაც კი.

უკანასკნელი პასუხი.

მილაცას უთქვამს, რომ ქართველი გინებაში იდგამს ენასაო. საზოგადოთ ეს ტყუილია, მაგრამ ზოგან კი მართლა შეხედვებით მისთანა ბუნეს, რომ ჯერ ენა არ გამოაგრებოდეს, და უწმარურებს კი ამბობდეს: „მამაძალო“, „დედაძალო“, „ლოისილო“, „ვაგაზამი“, „მოკლამ მე სენა“ და სხვანი. ვაგრეშევისათვის ამისთანა ნორჩი მისაწონი არ არის, მაგრამ მშობლებს კი არ ეჯავრებათ... პირიქით კიდევ უხარიათ და ამბობენ გუნებაში: „ეენაცეალე ჩემ პატარა ტიტინა ბიჭს, ახლავე ეტყობა მქვერ-მეტყველობის ნიჭიო... მართალია, ჯერ ცუდი სიტყვების მეტს არას ამბობს, მაგრამ ეს ხომ უგუნურობით მოსდის და, როცა გაიზნება და კუკუში ჩაბეღება, მაშინ ზღილობიან სიტყვა-პასუხზე გადაეაო“. მართალი არაან მამობლები!.. შეგის მათი გულის პასუხი, მით უფრო, რომ მეც ვეგრეველ ყყოვილვარ იმათ მდგომარეობაში: ძვირათ გინმე გამოსულა ჩვენში ან სამწერლო და ან სხვა რომელსამე საზოგადო სარბიელზე, რომ პირველი ბიჯი ჩემკენ შექართი არ

გადმოედგას და ჩემი ლანძღვით არ დაეწყოს თვისი დებიუტი. იმ თავიდან ამ ბოლომდე ეს ისე დაკონინდა, რომ თითქოს უამისოთ ნება არა ჰქონდეს ახალგაზდას პირველი ბიჯის გადადგმისა.. ისე როგორც ქრისტიანი ეგრ მიიღებს ზიარებას, თუ „მეშა უფალო და აღეიარეფო“ არა თქვა, ან—და ნათელობის დროს თუ არ გაიმეორეს მის მაგიერ სამჯერ „ეიეჰში ეშმაკისავანო!“. ვინ თხოულობს ამას და ვისთვის არის საჭირო, არას ვიტყვი, მაგრამ სწორათ ასე კი არის სასი.. ვისაც არ ჯერა, გადათევალიეროს ჩვენი მწერლობა ამ ოცდათუთხმეტი წლის განმავლობაში, და, თუ ესტყუოდე, ცუდი კაცი და მიძახოს!.. ამასაც ნუ მაქმარებს... აკრეთე თუ სადმე შეხედეს, რომ მე პირველი შეგებოდე ვისმე პირადობას და მხოლოთ ცილის წამების თავიდან ასაღუნათ მართა პასუხი არ მეწეროს, მოუსენვარი მოწოდება და დამგმოს. აი, ახლაც სრულიად კანონიერათ მიწერეა „ეიერიის“ ახალგაზდა კრიტიკოსის ჩემსკენ გამოლაშქრება:

„აკაცის ნაკი წელიწადი დაუღვაო“, „მისი მოთხრობა სახელს ეგრ შემატებსო“ და სხვანი. ესე იგი უბოლიზოთ რომ ვთქვათ, „ხელს რომ აიღებდნენ წერაზე, კარგი იქნებოდა“. ეს ეგება მართალიც იყოს

მაგრამ, რადგანაც მე ჩემ ღღეში არ მიფიქრია სახე-
ლის მოპოვებაზე და არც ახლა ეცდილობ მის გადი-
დებას, ამისათვის ბოღნივს ვიხილ, რომ ვერ ვასრულებ
მისსა და მისიანების სურვილს და ისევ ისე ვსწორავ,
როგორც მიწიარს შეძლებისდა გევაით, დღე, სახე-
ლის გადინდებაზე მით იფიქრონ, ვისაც მხოლოდ მის
მოსაპოვებლათ უღევანიათ, ჩემი სურვილი და მის-
წარაგება კი ყოველთვის სხვა ყოფილა და დღესაც
სხვა არის.

ცხოვრებაში რომ ფეხი შევდგი, კარგათ ვიცო-
დი ავ-კარგის გარჩევა და მწარესა და ტუბილსაც ეა-
ტყობდი. ჩემ წინ იდგა ორ-კამი გზა; მარჯვნივ—
სწორი, გატყევილი და ვარდით მოფენილი, ადგი-
ლი ვასადგელი და საუფუნო რუკო, ციხე—დარბაზში
საბედნიეროთ მიმყვანი; მარცხნივ—უსწორ მასწორი,
ოღრო-ჩოღროიანი, ეკლიან-ტალახიანი, სახიფათო,
სპირა-ბოროტო, შორი, მაგრამ შედ უკუდავების წყა-
როზე კი მიმსვლელი. საზოგადო ახრი სირინოზის
ხმით მიწურულვდა ყურში: „აი, ჩივი მარჯვნივ!
ხოლო იმ პირობით კი რომ დაიფიქრო წარსული,
ხელი აიღო მომავალზე და იფიქრო მხოლოდ შენს
საკუთარ აწმყოზე! ეს საღონო გზა მიგვიყვანს იმ
სადგურამდე, სადაც მოგელის სიმდიდრე და მაღალი
ხარისხი, ეს ორი უპირველესი განძი, და ნატურის
თავლი ქვეყნიური ცხოვრებისა. შენი გარეგანი შემ-
კულობა ქვეყანას თვლის მოსტრის, ტუბილი სიტყვა-
პასუხი ყურს მოუხიბლავს, უწყინარი და ზდილობი-
ანი ქვედა გულს მოიგებს და სიმდიდრეც საშუალო-
ბას მოგცემს, რომ ღირს-მუცელათა გუნდი პურ-
ლინით მოინადირა და გაიერთოლო. იცავს სხვებ
სახელ განთქმულათ, დაბრტყები სიტუაობით და სა-
მარჯვნივ დიდებულათ ჩახვალა, მერე კი, რაღაი
შენ აღარ იქნები, შენთვის სულ ერთი იქნება, ქვა-
ქვანდვად ნულა ყოფილაო.“ „აია! აია! ნუ გაუგო
ნებ მე მაკდურს!—ჩამძახადა მეორე ყურში ჩემი
გაღვი ხმით ბავშობისას ვაგონილი ზღაპარი—განა
ადამიანს შეშენის წარსულის დაიწყება და მომავალ-
ზე ხელის აღება? ეს ხომ საუფრთხო პირლუტყვის ხვე-
დრია? შენ კაცი ხარ და, როგორც კაცს, არ უნდა გა-
ვიწყებდობდეს არც მშობელი და არც ნაშობი! თავ-
გაწირული უნდა იყო შენი სატრფოსათვის, არც
ჭირში და არც ლხინში არ უნდა გაიწყებდობდეს
საყვარელი მათთვის თავის განწირვა და ჭირის ატა-
ნა ლხინით უნდა მატავდეს. ხომ ხედავ, რომ შენი
მშობელი, შენი სატრფო, შენი საყვარელი, ოდესმე
გამოჩენილი მზეთ-უნახავი, დღეს დასწყულვებული და
დაწყულვებული ძე იცხდა იბრუნებს სულს? მისი
ფეხზე წამოყენება და განკურნება უკუდავების წყა-
როს მეტს არაფერს შეუძლია და იქამდის მისასვლე-

ლი კი ამ გზის მეტი სხვა გზა არსად არის! აია!
დაადექი ამ გზას, ნუ შეუშინდები ხიფათს, ნუ მოე-
რიდები განსაცდელს, აიტანი ყოველგვარი უბედუ-
რება და თავგაწირული მიჰყევ ამ გზას, სადამდისაც
მიგიყვანოს!“ კი მაგრამ მე ხომ გმირი არაფერი, რომ
შევიძლო მთელი გზის გაკაფვა უკუდავების წყარო-
მდე?—ვაძლევდი პასუხს ჩემ გუნებაში—სადმე ახ-
ლოსვე ჩაეკედები საწყლათ.. ჩემ თვსაც დაეკლებ
და ვერც არას ჩემ საყვარელს შევმტებ მეტეი „პაი,
სულმოკლეო! გმირი თუ არა ხარ, უბრალო დღიურ
მუშათ ხომ მაინც გამოადები და ისიც კარგაო!—
მარწმუნება და გილა—მართალია, მთელ გზას ვერ
გაიფიქრებ მაგრამ რაღდენიმე ბოჯის გადაღვას ხომ
მოასწრებ? იმ შენ გაკვალილ გზას შენს შემდეგ
სხვები ადვილათ, გაუჭირებლათ გაიფიქრან და ახალ
მუშაობას დაიწყებენ რქიდან, სადაც შენ შეჩერებულ-
ხარ. ამ რიგათ ერთი მეორეზე დღეს-ხვალიობით
გაიკაფება მთელი გზა, უკუდავების წყარო ესხურება
შენს სატრფოს და გაიკურნება. მართალია შენ ველა-
რას მოესტრება, მაგრამ სიკვდილის წინეთ მოვალე-
ობის ასრულების ტუბილი გრძნობა და საუფლოში
იმედის ჩატანა იგივე ცხოვნებაო.“ მითხრა დაბეჯი-
თებით. მეც მარცხნივ ვადადევი ფეხი და აღარც გა-
დამიხვევია. —ხშირათ მოხდება, რომ საროსკოლოში
მიმავალმა კაცმა გზაში ფეხი წამოჰკარას, დაუცეს, მაგ-
რამ წამოდგეს ისევ და გაუღდეს საბინძურა გზას.
ავრევე შესაძლებელია, რომ ეკლესიაში სალოცავათ
მიმავალსაც ასევე მოუედიღეს: ნამეტანი სიჭქართი ფე-
ხი წამოჰკარას ჩასმე, გაგორდეს მიწაზე, მაგრამ მაინც
არ მოინაშოს ეკლესიაში შესვლა. მართალია იქაც
წაქცევა და აქაც, მაგრამ მიზანი და მიმართულება
კი ამ ორი შემთხვევის სულ სხვა და-სხვა არის და
საროსკოლოში მიმავალს ნება არა აქვს უყიყროს
მეორეს: „შენც ხომ წაქცეულხარო!“ და სხვა.—
წაქცეულვარი თუ არა მეც ამ მარცხენა გზაზე, არას
ვიტყვი! ეს სხვებისთვის მიმინდვია სათქმელათ, მაგ-
რამ შეტელობით კი ზოგჯერ შემცლარავი: ნამეტანი
გულ-მსურველობით მეტერი მოყვრათ მიმიღია და
მოყვარე მკრათ მომწინებია, თუმცა მალე კი გამოე-
რკვეულვარი ხოლმე და მევე გამისწორებია ჩემი შე-
ცლომა. მოვიტან აქ ერთ მაგალითს:

თბილისში რომ ჩამოვედი, „ძველმა მოღვაწე-
თა წრემ“ ძალიან სიამტუბილობით მიმიღია და მით
ფრთხილ შემძახს!.. მით უფრო, რომ სტუდენტებისაგან
ძალიან გულ-დაჩაგრული ვიყავი: ჩაატამ წერაზე
ხელი არ აიღო და ჩენი სურვილის წინააღმდეგ
წავიდაო. ვარდა ერთი ორისა, უმეტესობა მოსვენე-
ბას აღარ მძძლევდა, კიბინას მაყრიდა, საკონლათ
მიგდებდა. ქართველების „ტრედიკოვსკის შეძახა“

და სხვანი. ერთხელ ლაერენტი არღაზანმა თავის სახლში წამიყენა. გზაში, სხვათაშორის, ჩამოვადო ლაპარაკი ერთ ახალგაზდა მწერალზე და მითხრა: იმასთან შეგობრობას ან ვიჩვენო. მართალია, შენი თქმისა არ იყო, ის ნიჭური კაცია, ვამრჯელი, სწავლა-განათლებლის მოსურნეც. მაგრამ თავ-მოყვა რეობით სწავლია და კეთილ ნაყოფს ვერ მოატანსო. გულში ნათელი დღე მდებდა ქვეყნის გაჩენაზე. შემთხვევით მოძრაობას, „სლოუანი მენაიზმისა“ აბრალებდა, და, რომ არ დაეთანხმე, დღემიწასთან გასწორაო.

საზოგადოთ შემინიშნავს, რომ ამ გვარი კაცები ქვეყანას არას არგანია და ბოდოს, როცა მათი აღრა გაუფიქრა, ან თავის გულს შემოასტევიან: და ან გაცოჯრანებული ბრუნდა და მართალს გაურჩევლით კბენას დაუწყებენო. ამ ლაპარაკში რომ ვიყავით, წინ ერთი ვიღაც კვარტალნი შეგვეხდა; ლაერენტომ ხელი ჩამოართვა და ისიც თან წამოიყენა. გზაში ერთმანეთს ვავაკუნო: ღმიტრი ბერივეი ვამოდდა და მეც შევეკრთო, რადგანაც პოლიციელისა და პოეტის ერთათ წარმოდგენას ვერ ვახერხებდი. ლაერენტის სახლში ბევრი ნაცნობი დამიხედა, უფრო მეტი კი უცნობი და, როდესაც წარმადგინეს, ყველამ სიამოვნებით შემომხედა. ყური მოეკარი, ერთმა დედებრმა წაუღლაპარაკა მეორეს: გენაცვა, შეილო, რა ახალგაზდა ყოფილაო?! ძნელი წარმოსადგენია ახლა, თუ რა სიამოვნება ვიგრძენი იმ საღამოს! უმეტესათ მაშინ, როდესაც ერთმა ახალგაზდა მღვდლის ქალმა ჩემი „საიდუმლო ბართი“ იმღერა. იმ საღამოს ბერს რაზედმე ვლაპარაკობდით, მაგრამ უფრო კი მწერლობაზე. ივანე კერესელძე მოამბრუნდა და მკითხა: როგორ მოგწონს ღმიტრი ბერივეის ახალი ლექსი „სონინი“?

— კარგია! — მიუხედავად — წყობილებაც კარგია და მეზიკაც, მაგრამ აზრი კი ღმერთმა შეინახოს!

— როგორ თუ ღმერთმა შეინახოს?! ყველას მოსწონს და თქვენ კი, სტუდენტებს ძველი კაცების თავის ღღერში ანა მოგვეგონებართა, ანა რას უყუნებ?

— ავიღოთ, თუ ვინდა ეს ტავი: „მოამეცით ყანწი! რათ მინდა ქიქა? გასტყუებს, ეძებდე მე აქა-იქა“. ეს აზრის წინააღმდეგობა არ არის! თუ მთელი ქიქა არ უნდა და გასატყუებთ იმეტებს, ნამეტრევეებს რაღათ ეძებს აქა-იქა? ცხადია, რომ ეს სიტყვა „აქა-იქა“ მიტომ უხმარია, რომ რითმა გამოსულიყო „ქიქა და აქაიქა“. მაგრამ მაშინ არ ჯობდა, ასე ეთქვა: გასტყუებს, ვაიბნებს ის აქა-იქა. მაშინ ისეც ის ლექსი გამოვიდდა და აღარც აზრის წინააღმდეგობა იქნებოდა.

— შემცდარი ხართ! — ჩამოგვერია არღაზანი. კი-

ქა რომ გატყუება ძალა უნებურათ უნდა ეცემოთ და ვთვლიეროთ აქა-იქ, რომ ფეხში არავის შეერკოს.

— ეგ კარგი სოფთხია, მაგრამ პოეტიაში კი არ გამოადგება. არა გგონია, რომ მაგ აზრით ესმაროს ატორის ეკ სიტყვა? ამას ვარდა რა დასაწერი იყო ეს მეორე სიტყვები: მიყვარს გაძლომა, აღერ საღილი, იქვე მიწოლა და იქვე ძილი“ მეთქი. ამ სიტყვებზე ყველამ სიცილი დაწყო, თერთან ბერივეივაც გაღიანახარა, მოვიდა, ხელი ჩამოართვა და მითხრა: პირველში მართალია ხარ, მაგრამ მეორეში კი არა! ნასადილეს ძილი რომ სასურველია, ამას, ჩემი ხნის რომ მოიყრებო, მაშინ იგრძობო.

— ღმერთო, შეგკოდე! ხანდახან ახლა მეკუმნიკება ხოლმე მაშინდელი მისი სიტყვებო.

მეორეთ, კუკისკენ მიმავალს, ამდღენა ბერივეი და მე გავეზუმრე:

რომ ვინმე დამინახოს ახლა, თუ მტერია, იამება, თუ მოყვარე, ვწყინება.

— რათა?! — მკითხა გოაცებით.

— ღმერთო, რომ კვარტალს დაუტყვიარ და პოლიციაში მიყვარა.

— იმერლო! არც მაგრე ამოჩემება ვარგა კაცისა. რას უტყინებ ამ ჩემ მუნდისს? მინცა-ღამინც ჩემ პოეტობას ეს რას დაუშლის?

— რი ნესვი, ერთი გარეული და ერთი შინაური, ცალი ხელით არ დაიჭრება.

— მე რომ დაბალ ღობეთა მხედვე, მიტომ მეუბნები მაგას, თორემ რატომ გრიგოლს, გიორგის, ივანეს, იაკინთეს და სხვებს არას ამბიღებ, უფრო დიდი გარეული ნესვები არ უჭირათ ხელში?

— მე იმითან რა საქმე მაქვს? ისინი განზე დგანან თავისთვის, შენ კი ჩვენ წრეში ხარ და, მაგ მართულობით რომ გხედავ: მეხიზნება. ვახადე და მეტს აღარას გეტყვი“.

ამ სიტყვას შემდეგ, ხმა აღარ გაუცია ისე ჩაველით ხელმძღვან. იქ ერთი ცალ-ფეხი გლახა შევეხედა, ყინაგნით ხელში; ბერივემა გროში მისკა და დაუწყო კითხვა: რათ ვინდა, ჩემო ძმაო, ეგ ჯობი რომ გიჭირავს ხელში? როგორ თუ რათა? — უპასუხა გლახამ — უამისოთ რა მეშველება?.. ფეხს ვეღარ დავადამ და აქვე დავეარდები მიწაზე. ფეხა რომ გავიშთელდეს, მაშინ ხომ შეეღვევი მაგ იარაღს? რაღა თხრობა მენდომებო, უპასუხა ღმილით.

აი, ჩემო წერეთლო, შენი პასუხიო! — მომიბრუნდა ბერივეი — ეს მუნდირიც ჩემი ყავარჯენია, უამისოთ ფეხს ვეღარ გავადამდი და ოჯახიც შიმშილით ამამიყუდებოდაო.

ეს სიტყვები გულში მომხედენ და თანხმობის

ნიშნათ ხელი გავუშვირე პოეტს. ამგვარი შეცდომა სხვისისაც ბევრჯერ მომხვლია, მაგრამ დანაშაულობათ არა ტანისამართ რომ ნახავს, შინაურებსაც კი შეუწყუას ხალხმე, მაგრამ, ახლოს რომ მივა და იცნობს, მრისხანე ყვეფას სააღერსოა წუწუქუნით აბოლოვებს. რაღა კი გადასული ამბების მოგონებაში შევტოპე, ერთსაც კიდე გავიხსენებ: გიორგი მუხრანსკის დაგებარებში და ვიახელი. ის საკვირველი თავდაბალი, აღერსიანი და ტუბილი მოლაპარაკე კაცი იყო. ისე მიმიღო, რომ მეგონა ჩემ ტოლ ამხანავ სტუდენტთან ვიყავი. დიდხანს ვისაუბრეთ და ბოლოს უტბათ მკითხა: წერეთელი, დიდხანს უნდა იარო მაგრე თმა ვაჩვილმა? მართალია პოეტუ კი ხარ, მაგრამ ნუ დაგუიწყდება, რომ ის დრო წავიდა, როცა პოეტები პარანსზე ღმერთებთან ერთათ ვერხულს უვლიდენი აქ საქართველოა.

—მერე რა? ვუპასუხე მე.

—ის, რომ შენ თავზე ფიქრი გმართებს. პოეტი ხარ და ქვეყანა ვარდისფერათ ვეჩვენება.. და ცხოვრება გაფურჩინილ ვარდათ, მაგრამ ერთხელ უეკველათ ფოთლები დასცივია, მარტო ეკლები დარჩება და მაშინდლისთენი ხელთათმენები მხათ უნდა გქონდეს, რომ ხელები არ გაიკაწრო.

—რა ხელთათმენები?

—გამოუტყველი რომ ხარ და ცხოვრება არ იცი, მიტომაჲც ვერ მიმხედხარა!. მე შემიტყვია, რომ შვირწოაბელთ მდგომარეობაში ხარ, ცუდშვილის პატრონი ხარ და ფიქრი გმართებს. ამთავით ყოლიფერი აღვილათ აიტან, მაგრამ ოდენმე ცხოვრება თავისას მოგთხოვს და მხათ უნდა იყო. ქართული მწერლობა თუ რასმე დაგაკლებს, თორემ ეერას შეჩვენს!. ქართული უსამახუროთ ძნელი წარმოსადგენია: ნუ ჩკარობ! წადი, კარგათ შემთხვევა არის, ახალი რეფორმები შემოდის ჩვენში და შევიდ სამსახურში.

—გმალობთ რჩევისათვის, მაგრამ რომ ვერ გამოვდეცი და რომ კიდეც ვივარგო, განა მომცემენ?

—მაგაზე კიდეც მოველაპარაკე სტარიციის და, რაც შეეხება ვარგობას, რასაც დღეს შერთვის უნაყოფოთ შრომობ, მაგის მეთედც რომ ვასარგო, მთლე დაწინაურდებოა. ამისთანები ბევრი რამ მირთხა: ნუ ჩკარობ! წადი, კარგათ მოითქიქე და ამ სამ დღემე ვადაჭირილი მითხარო. მე ვის სასახუროთ ერთით ალეგორიული ზღაპარი დავწერე სნეული და მკურნალი* და ის მიუტანე. წაიკითხა, ნაღლიანათ გაოცნა და მითხრა: ჰო, ეს სულ სხვა არის. მე მეგონა, თუ გამოუტყველობით ცხოვრება არ იყოდი, შენ კი ფანატიკოსი ყოფილხარო. შენი ნებაა,

მანგრე იტანტალე კირვეულოთ, მაგრამ თუ ცხოვრება ოდენმე ვე დღევანდელი აზრი გამაგაცვლენენო, მოდი ისეე ჩემთანო. ეს მითხრა, ჩამომართვა ხელი და გამომთხოვა. იმ კვირაში ალექსანდრე ობელიანის სასახლის მღვდელი მოვიდა ჩემთან და მითხრა: კინაზმა გამამგზანა, გთხოვათ, რომ ამ საღამოს იმასთან მიმხანდეთ და, მუხრან ბატონისთვის რომ რაღაც წერილი წავიკათხვინებიათ, ისიც თან მიიტანათო. ავასრულე მათი სურვილი. ახლოთ თილა-წინ მიდგას გეზარბაღის მოვლანზე ხვეტებიანი სახლი. სადაც ორმღვლიანი, ის უკეთესი ძველი ქართველი ცხოვრება. კიბის თავთან მომეგება, ჩვეულებრივი სიყვარულით და აღერსით მიმიღო. გამომკითხა ყოველიფერი, რაც მუხრანსკისთან ნათქვამი მქონდა, გამომართვა ხელნაწერი, ვადიკითხა და ცრემლები ვაღმოყარა: ღმერთმა ხელი მოგმართოს, მაგრამ, ვაი, თუ, შეილო, ვერ აიტანთ! მთელი საქართველი ოს ისტორია ერთით დაუსრულელები ტანჯვაა, მაგრამ ამ პატარა, ერთ ბოხნა, ღვთისშობლის საფულისწულოს ჯერ კიდეც გული არ გატეხია და ანდერძათ ესა აქეს: ჰურსა შინა გამაგრება ისე უნდა ვით ქვიტკირსაო. ნურც შენ ვაუტეხ, შეილო, გულს, ნუ დაეიწყებ, რომ ქართველი ხარ, დედალეთისა იყოს შენი შემწეო. მე სიცილი დაეიწყე და მოგახსენე: ისე მელაპარაკებით თითქო ოაშში მივიღო დეოქო.

არა, შეილო! —განაჩრძო თავის ქნევით — აღვილი ნუ გგონია ცხოვრებასთან ბრძოლა! ომი ხანმოკლეა, ცხოვრება კი ხანგრძლივია.

მასუკან ბევრი დრო გავიდა, მაგრამ რამდენჯერაც კი ჩავარდნილგარ განასცდელში, ყოველთვის მის სიტყვებს უნუშგებებივარ და ცრემლებს ვაფუხნენეებივარ. კურთხულდი იყოს მისი სახსენებელი!!

ეს ამდენი წოლიდობილა ჟიგერის* კრტიკოსის საპასუხოთ მოვიტანე. შეუძლია მიხხედეს, რომ სახელისთვის არაოდეს არ მიფიქრია. გამოვდიოდი მხოლოთ უბრალო დღიურ მუშათ, რამელსაც ნება არა აქეს, რომ ყოველ დღიურ სამუშაოს გვერდი აუტკივას, გინდ წერილობანიც იყოს. არაოდეს მის გარჩევაში არ შევსულვარ, რომ ეს დიდი საქმეა და უფრო გამომაჩენს, ეს კი პატარა და შეუნიშნავე; ეს სასახელია, . ის სხვების სასამარეოა და გულის მოსაგებში, ის კიდე საწყენი და სხვანი და სხვანი.

სამუშაო იარაღათაც ბევრი სხვა და სხვა რამესაც ეხმარობდი: როგორც ყვედრებას, ისე ვედრებასაც, როგორც წყველა-ქრულეს, ისე ლოცვა კურთხევასაც. სადაც ძალივით ყვეფა იყო საქირი, იქ ზეესური არ მიმღერია და, სადაც ვალობა, იქ ყვეფა არ დამიწყია. კალამიც ისე მეჭირა ხელში, როგორც

ყოველ დღიურს სამუშაო იარაღი. სახუროთ-მოძღვროთ არ მომიტლია, თეარა ჩემ ნაწერებს ხელთ კი არ გამოიჩინებოდა, უფრო მეტ დროს მოეხმარებოდა, ვემაშალაშინებოდა, თითო წამის მაგიერათ წელიწადებს მოიგანდომებოდა და მაშინ სახელიც მეტი მიქნებოდა. მაგრამ რა ჯანაბათ მიიდა ვე სახელი? არც ისე უფუნური ვარ, რომ მაგას რამე შენიშნებოდა მივცე! მოცილილმა ხელმა, რამელიც მათ იყო ყოველთვის ყელში წამჭირებოდა, დღეს რომ ტაში დამიკრას, ის სასიამოვნოთ როგორ და მჩხბა, მით უფრო, რომ ამგვარი ხელები, როცა ქაელი მოეგათ, მიიშენებსაც კი უტყაპუნებენ და ვაშა ვაშას უძახიან, რაც შეეხება სიკდილის შემდეგ სახელის დატოვებას, ესეც ხომ სასაცილო თავის მოტყუება! რალი კი მოეცდები და გავება აღარაფრის მიქნება, პირადათ ჩემთვის მაშინ ყოლიფერი ერთი იქნება: გინდა მზე და მთარე დამიდეთ ძველათ და გინდ ძალი დამაკალით საფლავზე. არა! შეგნებული მოღვაწე, რალაც მომავალი სახელით კი არ იტყუებს თავს, იღწის იმ სიტკბო-სიამოვნებისათვის, რომელსაც აქვე, სიკაცხლეშივე გრძობს მუშაობის დროს. მართლაც, რალა ჯობია იმ შეგნებას, როცა მუშაობის დროს გრწამს, რომ შენი შრომა უნაყოფოთ არ დარჩება და გამოადგება ქვეყანას, არა თუ დღეს, ხვალ და ზეგაც! ევება თავისაც ვიტყუებოდა, მაგრამ მე ყოველთვის ჩემ თავზე ამ აზრის ვიყუე და ამ ერთათ ერთი სიტკბოებით ვიკაცხოვროდი. ამ ოცდათუხმეტი წლის განმავლობაში ბრძანებლები და მჩრელები არ დამკლებია, რომ ჩხირ-კედელაობაზე ხელი ამელო, მაგრამ მადლობა უფალს, რომ მე მაინც ჩემი გზა არ შემიშლია და დღიური მუშაობისათვის თავი არ დამინებებოდა. დღეს, რადგაც უმეტესობა მწერლობის

მაგიერათ მხოლოთ ადვოკატებს და, სადაც კი მეტ სარგებელს ხედავს, იქითვე ვარბის, რომ თეთროგორამე ვაშავოს და შავი გაათეთროს, უფრო საჭიროც არიან ჩემისთანა დღიური მუშა მწერლები! ამაზე ისე დარწმუნებული ვარ, რომ, თუ სიმართლე არ მიშლიდეს ხელს, მთლათ მწერლობათ გადავიცოდი და ის იქნებოდა ჩემი მართ ღიერის* კრიტიკების უკეთესი პასუხი. —გეგმონ მანებულს უთქვამს: „მთელი რუსეთი მამდვა და ვერ გამტება და აქ კი ცხინვალის ხილზე ვინლაც ერთი ურია მოპირებს ვაბრეყებდას!“ იმისი არ იყოს, თუკი აქამდინ მე წერაზე ვერ ამაღებებს ხელი და ჩემი ნაწერების წამკიბებულებს — კიბევაზე, ახლა რალა იმდე აქეთ ღიერის* კრიტიკოსებს, რომ მათი პურტყულით შეგეაშინონ?!. არ სჯობია, რომ თავისი დამლომატიური კალამი საშასო არჩევეანებისათვის შეინახონ და გარეშე მკვდრებას და ცოცხლებს თავი დაანებონ? თეარა დღეს დიმიტრი ყიფიანის საფლავისაკენ გაიხსრიან შურდულს, ხვალ ჩემკენ, ზეგ კიდევ სხვები-საკენ, რომელნიც მაგათ ყურ-მოჭრილ ყმობას ვერ აიტანებენ და მათ ფერხულში არ ჩაებმებიან... და რა გამოდის აქედან? ნუთუ ესა პგონიათ ქვეყნის სასახური და ერთგულება?! ,,ეინც არა ჰგავს კახაბერსა, მას ვერ ვიტყვი კახაბერათა,“ ამბობს დაეთ გურამიშვილი. მისი არ იყოს, ვინც თავის პირადობაზე მეტს ფიქრობს, ვიდრე საზოგადო საქმეზე, სადილობამდე ერთსა სწერს და ნასადილევს მეორეს, მისი კი რა მოვახსენოთ! რა ეუთბრა მისთანა ქაირთელს, რომელსაც გაურჩევლათ ყოველი ქართველის სიკეთე და ზედნიერება არ უნარა, გინდ მტერი იყოს და გინდ მოყვარე!

კაპო შენი!
აგვი.

სხვა-და-სხვა ამბავი.

სასულიერო მთავრობის ნებართვით ქუთაისში კომიტეტი შემდგარა, რომელსაც განზრახვა აქვს თანხა შეადგინოს კერძო შემოწორულებით და ეპისკოპოსის ვაბრიელის სახელზე სტიპენდია დაარსოს რუსეთის ერთ-ერთ სასულიერო აკადემიაში. იმედია, ამ კეთილ განზრახვას ყველა დიდი სიამოვნებით მიეგებება და თავის წელიწადს არ დაიშურებს.

სამინისტროს 50 ათასი მანეთი გადაუღვია კავკასიაში სახელმწიფო ტყისა და აგარაკების გასამოიჯნავთ და მათ გეგმას ასაღებათ. ამავე სამინისტროს გადაუწყვეტა მისკის რამოდენიმე თანხა კავკასიის საფლოქსტრო კომიტეტს, რომ მან ამერიკის ენზი გამოიწეროს და მიმამულეთ დაურიგოს.

* *

ქალაქ თბილისის შემოსავალი იყო 1895 წელს შემდეგ: 1 იანერიდან 1895 წ. 1 იანვრამდის 1896 წ. 1.101,822 მ. 22 კ. წლის განმავლობაში ქალაქმა სხვა-და-სხვა საპირიებისათვის დახარ-

ჯა 935,494 მ. 82 კ. ისე რომ პირველ იანვარს 1896 წ. ქალაქს დარჩა წმინდა შემოსაქალი 166, 327 მ. და 38 კ.

* *

ჩვენ შეიკრეთ, რომ ახლათ ამორჩეულ პარკ-მხებრთ და დალაქთა ამქრების უსტაბაშს იორამ შხეიძეს, მის თანაშემწეს სულხან საგინაშვილის და ხმოსნებს გიორგი გაკინძეს და ვართანოეს განუზრახეთ მეტათ საგულისხმო საქმე: სურთ დააარსონ თავიანთ მოძმეთათვის თავშესაფარი, საავთმოყფო და სამკითხველო. ვისურვებთ კეთილათ დაავიკრევიონთ თავიანთი განზრახვა.

* *

მოვაგონებთ მკითხველებ, რომ დღეს სათავად აზნაურო თვატრში ბ. მელ. ბალანჩივაძე გამართავს ქართულ კონცერტს. მომღერალთა გუნდი შესარულეებს ახლათ დაწერილ სევანურ სიმღერებს და ახალ სიმღერას: „ნანაო“. თვით ბ. ბალანჩივაძე იმღერებს ახალ რომანსს: „ოდესაქ გიქქერ“ (სიტყვენი გრ. აბაშიძისა).

* *

ქართული დრამატული საზოგადოების გამგეობას გადაუწყვეტია ჯამაგირები მისცეს ზოვიერთ მსახიობთ, ამისათვის 1120 მან. არის ვადადებული.

* *

ქართველ მსახიობთა ეზნაგობა შეადგინეს და მართვენ წარმოდგენებს სახელმწიფო თვატრში, ოთხ-შაბათს კიდევ ითამაშეს „მადამ-სანჟენი“ ქალ. ფე. მესხის მონაწილეობით., მოამეალ ოთხშაბათს თურმე წარმოადგენენ „მარგარიტა გოტიეს“ ქალ. ფე. მესხისავე მონაწილეობით. პირველ წარმოდგენაზე ხალ-

ხი ცოტა დასწრებია. იმედია აწი ბლომათ დაეწე-
რება.

* *

პეტერბურგის ქართველობას განუზრახავს პეტერბურგშივე დააარსოს კომიტეტი, რომელმაც უნდა დახმარება აღმოუჩინოს ქუთაისის გუბერნიაში წყალ-დილობისკან და ნამეტანი თოვლისკან დაზარალებულთ.

* *

პროფ. ვასილ მოსეს ძე პეტრიაშვილი კიდევ ხუთ წელს დარჩება თურმე უნივერსიტეტში.

* *

ამ თვის 16-ს სოფ. მუხრანის მცხოვრებთ ყრილობა ჰქონიათ და ხმის უმეტესობით გადაუწყვეტიათ შეაკეთონ და გააუშჯობენსონ გზები მუხრანიდან სადგურ ქსნამდე. ეს სურეილი რომ განახარციელონ, მცხოვრებთ მთავრობისათვის უთხოვიათ სახელმწიფო გარდასახადისკან განთავისუფლებულ იქნენ ერთი წლით. აგრეთვე ადგილობრივ მემამულეთ თხოვენ დახმარება აღმოუჩინონ ხე-ტყისა და სხვა მასალის მოწოდენით და მუშით. ყრილობის ამ გადაწყვეტილებაზე ხელი აქვს მოწერილი 252 სულს. იმედია მთავრობა შეიწყნარებს ამ გონიერ თხოვნას და მემამულენიც დახმარებას არ დაიზარებენ.

* *

26-ს იანვარს დიდი თოვლის მოსვლამ სხვათა შორის მისცა დიდი ზარალი ქუთაისში ნ. გ. რაუფელოვს, მოვაქრეს შუშეულის საქონლით. ღამე მთელი მალაზიის სახურავი თოვლმა ჩამოტეხა, ერთიანათ საქონელს დააწვა და სულ დაამტვრია რაგორც შუშეულის ისე სხვა-დასხვა საქონელი. რაგორც ამბობენ, ზარალი რამდენიმე ათას მანეთამდვა.

ჩემი სიმღერა.

(გუძღვნი მ. შ-ს).

ნეტავი შენ, მერცხალო,
თავისუფლათ დაფრინავ;
არ გამძიმებს უღელი
და მის ქვეშ არა ჰგმინაფ!..

გიყვარს თავისუფლება,
არავის ემონება,
ბუნებისკან ბოძებულს
შენს სატროფოს ეკონება.

როს ჩვენში ჰკრძნობ სიცივეს,
სრულიად არ ღონდები:

გაფრინდები თბილ მხარეს,
ღროებით მოგეშორადები.

როცა გაზაფხულდება,
ისევე აქ მოფრინდები
და ტკბილი ჭიკჭიკითა
არაფის მოწყინდები.

მე კი მუდამ აქ ვერჩები—
არ ვიყეულვარ ფრინველსა—
და ერთგვართ ვუხვდები
სიციხესა და ყინველსა.

შენს ბედს მაინც არ ვნატობ,
თუმც ტანჯვას ვგრძნობ დღაურაღოს:

აქ წუხილსა მე ვრჩებობ,
ვიღრე სხევან—სიხარულს,

რადგანაც ავთიმყოფი
სატრფო მყავს ფერ-მიხილილი
და მსურს, მის სამსახურში
მლიჩებოდეს სიკვდილი.

მერცხალო, გვედრებში,
ეს თხრონა მომისმინე:
ხშირათ გენახე და სატრფო
ჭიკჭიკით მომიღბინე!..

ბ. ლავთაშვილი.

რენტგენის სხივები.

ილი ხანი არ გასულა მას შემდეგ, რაც მთელ
განათლებულ ქვეყნას ეუწყა, რომ ეიურც-
ბურგის პროფესორმა, ვილჰელმ კონრად რენტ-
გენმა რაღაც უხილაღი, იღუმალათ მომქმედი სხი-
ვები იპოვა. მას შემდეგ ყოველ დღეს დღემუც
სხვა-და სხვა გასაოცარ ამბებს გვატყობივს, რენტ-
გენის სხივების შემწეობით ესა-და-ეს გაიგეს, გაღმო-
ხატეს და სხ. ამიტომ ეფიქრობთ, რომ ჩვენი მკით-
ხველებსათვისაც საუფლისხმოა იცოდეს ცოტა რამ
ამ სხივების შესახებ და მათ თვისებაზე წარმოადგენა
იქონიოს.

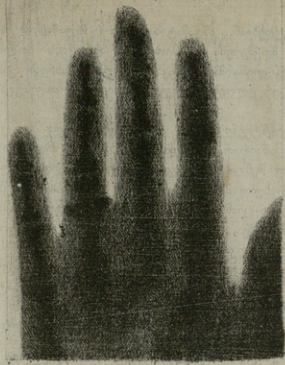
დღეს უტყუარ გამოკვლიებაზე დამყარებული
მეცნიერება და მით უფრო ფიზიკა ისეთ მტკიცე
ნიადაგზე სდგას, რომ რაიმე ახალის ნახვა, მონა-
რუქება უცაბედობაზე, შემთხვევებზე კი არ არის და-
მოკიდებული. მთელა რიგი მეცნიერთა, რომელთ
ნამდვილი და ჭეშმარიტი შიპობებზე, თეორია უნა-
თებს გორენას, ნელ-ნელა, თანდათან, მაგრამ მტკიცე
კი იძიებს, იკვლევს ბუნების ძალთა საიდუმლოებას,
მოეღენათ თვისებას. ყოველივე ახლათ ნახული ოღ
გამოკვლეული, მონარუქებული წარმოადგენს პარ-
დაპირ შემდგს მეცნიერთა წინანდელი შრომისას,
ლოგიკურ დასკვნას იმ ცოდნისა და მსოფლიოზე შე-
ხედულებისას, რაიც დღეს ხელთა აქვს მეცნიერებს.
ერთას შრომა და გამოკვლევა დამოკიდებულია მე-
ორისაზე, ერთის შრომა მეორის გაგრძელებაა. ესევე
იქმის რენტგენის სხივების შესახებაც. ამ სხივების

ნახვა, მათი თვისებას შესწავლა და აღწერა ნელ-ნე-
ლა მზადდებოდა. ხოლო რენტგენმა ეს ცოდნა უფ-
რო გააფართოვა. ჩვენც მიყვებით კვალ-და-კვალ
ამ ძიებას.

ფიზიკიდან ეციტ, რომ მზის შუქი, პრიზმაში
გატარებული, შეიღ ფერათ დაიშლება ხოლმე. ასე
შეიღ ფრათ დაშლილ მზის შუქს სპექტრა ეწოდება.
სპექტრის ერთ ბოლოზე მოთავსებულია წითელი ფე-
რის სხივები, მეორეზე კი იის ფერი. ამათ შორის
სხვა ფერის სხივებია მორიგებ ჩაწყობილი. ამ ქვათ
ჩვეთვის საკულისხმო ეს თვლით დასანახავი სხივე-
ბი კი არ არის, არამედ სულ სხვა, უხილაღი სხივები.
ორსავე უკიდურეს სხივებთან სპექტრში კიდევ მო-
თავსებულია უსილაღი სხივები. ესენი თვლის რეტი-

პროფესორი რენტგენი.

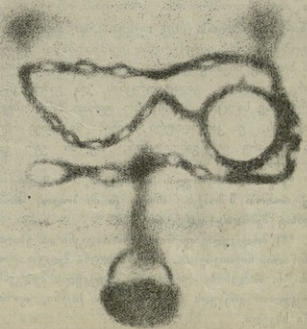
ხელის ჩონჩხი.

ნაზე არ მოქმედებენ, ვერ აღიზინებენ მას და ამიტომ ჩვენ მათ ვერ ეხედვით. სხივს, რომელიც წითელი ფერის სხივებთან არის მოთავსებული და უზილაფია, ჰქვია ინფრა-წითელი. იმ სხივებთა კი, რომელნიც იის ფერის სხივებთან არიან, ეწოდებათ ულტრა-აის ფერის სხივები. ინფრა-წითელი და ულტრა-აის ფერი სხივი თუმცა უზილაფია და მათ ვერ ვამჩნევთ, მაგრამ მათ შესაბამე, მათი სხვა-და-სხვა თვისებათა ღ ზედ-მოქმედებათა შესწავლით, ცოტა რამ ვიცით. ინფრა-წითელი სხივი გაღარიბებული თვისების მქონეა (ე. ი. ამ სხივებს ბევრი სითბო აქვთ). სპექტრის იმ ნაწილზე, სადაც ეს სხივებია, ტერმომეტრი რომ მოვათავსოთ, ტერმომეტრში ვერცხლის წყალი აიწვევს და მეტ სითბოს ვეჩვენებს. ულტრა-აის ფერი სხივი კი ჰიმეოკრათ მოქმედებს სხვა-და-სხვა ნივთიერებაზე: ზოგ ნივთიერებას ანაწილებს, ზოგსაც აერთებს. სად არის მიზეზი სხივთა ამ სხვა-და-სხვაობისა?

თანამედროვე მეცნიერება იმ აზრისაა, რომ მთელი მსოფლიო მოფენილია ერთგვარი უზილაფი ნივთიერებით, რამელსაც ეწოდება კუთრა. ეთერი ყოველ სივრცეშია, ატომებს *) შორის, არის აგრეთ-

ვე ყველგან, ჰერში და ცთომილთა შორის სივრცეში. ორი დამახასიათებელი და ნიშნობლივი თვისება აქვს ამ ნივთიერებას: მისი თვისებაა გადამჭერი მოუჭენელობა, უდრეკილობა და ფრიად მცირე სიმკვრივე. სითბო, ელექტრონობა და სინათლე მხოლოდ სხვა-და-სხვა გვარი ვიბრაცია, ტოკვა ამ ნივთიერებისა. ეს ნივთიერება ტოკავს, ლელავს და ზვირთებს გზენის ყოველი მხრით. ზოგი ზვირთი გრძელი და ნელათ მოძრავია, ზოგიც მოკლე, მაგრამ გაზვირებით, მალი-მალ მტოკავი. თვით ეთერის ატომები კი სხივების გარდი-გარდმა, ჰერპენდიკულიარულათ ტოკვენ. სინათლის სხივების სხვა-და-სხვაობა პირ-და-პირი შედეგია ზვირთების სიგრძისა და სიმოკლისა. ხშირათ მტოკავს და მოკლე ზვირთის სინათლის ფრათ ეხედვით, ნელათ მტოკავს და გრძელს კი ვერა. მაგრამ აქაც ფარგალშია მომწყვედელი ჩვენი მხედველობა. დავინახეთ მხოლოდ ისეთ სხივს, რომლის ზვირთის ტოკვა წამში არა უმცირესია 455 ტრილიონისა (წითელი ფერის ტოკვა) და არა უმეტესი 710 ტრილიონისა—(იის ფერის ტოკვა). ამაზე უფრო ნელი ან ხშირი ტოკვა თუ აქვს ზვირთებს, ასეთი სხივი ჩვენთვის უხილაფია. აგრეთვე დავინახეთ ისეთ სხივს, რომლის ზვირთის სიგრძე 620 მილიმეტრის (წითელი ფერის ზვირთის სიგრძე) მეათასედს არ აღემატება, მაგრამ არც უმცირესია 423 (იის ფერის ზვირთის სიგრძე) მილიმეტრის მეათასედისა. უფრო გრძელი ან უფრო მოკლე ზვირთი არ მოქმედებს ჩვენი თვალის რეტინაზე**), არ აღიზა-

*) თვალის მგრძობაარე გახსია, რომლითაც გვძნობათ სინათლეს.

*) ატომი არის სუპერდუსი, ფიქრით წარმოსახვებნი ნივთიერება, რომლისაგანაც

ნებს მას და ამიტომ უხილავია. მაგრამ ჩვენ საფუძველი არა გვაქვს ვიფიქროთ, რომ შეუძლებელი იყო უფრო გრძელი ან მოკლე ზეირთი, რომელსაც არ შეეძლო წამში ან ნაკლები, ან უფრო ხშირი ტოკა. სითბოც ეთერის ზეირთების ტოკავა. ხოლო ეს ზეირთები სინათლისაზე უფრო გრძელია და ნელათ მტოკავი. აგრეთვე ელექტრონობაც შედეგია ეთერის ამ გეარისავე ტოკვისა. ზეირთები კი სინათლისაზე ვაცილებით უფრო მოკლეა და ვახშირებით მტოკავი.

ახლა კიდევ ქვეით წაივით. საოცარ სანახავს წარმოადგენს ელექტრონი გეისლერის მილში. გეისლერის მილი მინისა და ორივე ბოლო დახურული აქვს. ამ მილის ორსავე ბოლოში გაყრილია მართული, რომელიც შეერთებულია ელექტრონის რომელსავე მანქანასთან, ხეფთან. თითონ მილი ჰერისაგან სრულიათ განთავისუფლებულია. რამდენათაც უფრო სრულია სიცილიერე მილისა, იმდენათ უფრო მარჯვეთ მოვახდენთ კლას. ახლა ელექტრონის ხიფი რომ მოეუშვათ, გეისლერის მილი მომწვანო და იის ფერათ განათლება შიგნით. სანახავი სასიამო და საოცარია! სწორეთ ასეთი მილი ვაკეთა მეცნიერმა კროკამ და ამ საოცარ სხივთა თვისებას კლვევაჰიება დაუწყო. მან შეამჩნია, რომ, როცა კათოდის *) მიდამო ბნელით არის მოკული, ამ დროს ანოდის მიდამო მომწვანო ფერის, ნახათ მოკამკამე სხივებით არის განათებული. მოვლენა მით უფრო სრული და უნაკლებოა, რამდენათაც უფრო სრულია მილის სიცილიერე. კროკამა ამ სხივებს კათოდაური უწოდა. ამ მოვლენის მიზეზს კი შემდეგში ეძებს კროკოკი. მას ჰგონია, რომ არის რალაც განსაკუთრებული მდგომარეობა ნიეთიერებისა, ასეთ მდგომარეობას, ვითარებას უწოდა სხივ-შიფინარე მდგომარეობა (état radiant). აი, ასეთ მდგომარეობის დროს ელექტრონი მოძრაობაში მოიყვანს ხოლმე ნიეთიერების მოლეკულებს**), მილის მეორე ბოლოზე ვადატყარცის და გამოიწვევს ხოლმე ასე საოცარ, მომწვანო ფერათ მანათობელ სინათლეს. ეს კათოდიური სხივები მიდშივე რჩებიან და გარე ვერ გამოიტანენ, ჰერში ვერ ვა-

ერცვლებიან. ანდამატრს ისარი (ყბლანი) ამ სხივებზე მოქმედებს და მიაბრუნ-მოაბრუნებს ხოლმე. შემდეგ ლენარმა დაამტკიცა, რომ ეს სხივები კარგათ ერცვლებიან ჩვეულებრივსა და თავისუფალ ჰერში.

რენტგენი ამოთვე უფრო წინ წავიდა და ცდა შემდეგ-ნაირათ მოახდინა. კროკოკის მილს გარს სქლათ შემოახვია სრულიად შავი ქალღლი. მილს შორე-ახლო მოათავსა ეკრანი, რომელსაც დააცხო პლათინო-ციანური ბარი. შემდეგ ელექტრონის მანქანა მოუშვა, მოქმედებმა მოიყვანა, და ეკრანი ამ დროს მოკამკამე მომწვანო ფერით განათდა. ასეთი გამოცდილებისაგან ცხადი იყო უნდა დავსკვნა, რომ მილიდან მომწვანო ფერის სხივებმა გამოატანეს შავსა და სქლათ შემოხვეულ ქალღლში და ეკრანიც ამიტომ განათდა. შემდეგ შავი ქალღლის მაგიერ სხვა საგნებაც აიღო რენტგენმა. აღმოჩნდა, რომ ამ უხილავ სხივებს შეუძლიათ გაატანონ სქელ წიწმის, ხისა და ლითონის ფირფიტებში და სხე. ბოლოს რენტგენმა თვისი ხელი მოათავსა მილსა და ეკრანს შუა: ეკრანზე გამოიხატა ამ ორგანოს ჩონჩხი. (ეს ნახატი აქაც არის მოკვეანილი). სულ ბოლოს რენტგენმა ისიც აღმოაჩინა, რომ ეს სხივები საფოტოგრაფია ფირფიტაზეც მოქმედებენ, ამისათვის კი სრულებით საჭირო არ არის იმ ეუთს თავი ავხადოთ, რომელშიაც ფირფიტა. მაგრამ ჯერ ისევ აქ შემჩერდეთ და ამ საოცარი სხივების ზეირ თვისება მოვიხსნიოთ.

ამ უხილავ სინათლეს სხივი იმიტომ ეწოდა, რომ იგი მკრძანობიარე სიფრიფანას დაფარავს იმ საგნების აჩრდილით, რომლებშიაც ვაძერება, ვაძანს. თითონ რენტგენმა ამ სხივებს იკს-სხივები უწოდა. ზევით მოვიხსნიეთ, რომ კროკოკის კათოდიური სხივების მიმოქცევა, მიბრუნებ-მიბრუნება ყინლანს შეუძლიათყო. რენტგენის სხივებზე კი ყინლანი ვერ მოქმედებს. ჩვეულებრივი სინათლის სხივები უკუკრთებიან ხოლმე სიფრიფანიდან და განიცილან ვადატყლამას, როცა რომელიმე საგანში მიძერებიან (მინაში მაგ.). რენტგენის სხივების არც ვადატყლამა და არც უკუკრთობა არ შეიძლება. სინათლის სხივს, როგორც ვიცით, სითბოც თან ახლავს. რენტგენის სხივების შესახებ კი ვერას ვიტყვი. აქეთ თუ არა მათ კალორიული, სითბოს მომგერელი თვისება, ეს ჩვენი არ ვიცი, რადგან ჩვენი თვალის რეტინაზე ვერ მოქმედებენ. სხვაფრივ ეს სხივები ჩვეულებრივი სინათლის სხივებისაგან არ განიჩევიან. ხოლო მათი განსაკუთრებული, ნიშნობლევი და დამახასიათებელი თვისება ის არის, რომ ეთერის ატომები აქ სხივის პერპენდიკულარულათ

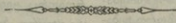
*) კათოდი მართულის ის ბოლოა, რომელსაც ელექტრონობა შემოაქვს; ანოდი კი ის ბოლოა, რომელიდანაც შემოადის ელექტრონობა.

**) მოლეკულეც ფიქრით წარმოსადგენი და უხილავი ნაწილად ნათიარებისა. ყოველი საგანი შედგება ატომებისაგან. რამდენიმე ატომი ერთ მოლეკულას შეადგენს, მოლეკულათ კრებულს კი წარმოადგენს საგანი, ფიზიკური სხეული.

კი არ ტოკვენ, არამედ სიგრიით. დღემდე არ იცოდნენ ეთერის ატომების ასეთი ტოკვა. ყველა ის თვისებაანი, რომელნიც რენტგენის სხივებს ახასიათებენ და რომელნიც კიდევ ჩამოვთვალეთ, პირდაპირ შედეგს წარმოადგენს ეთერის ატომების ამგვარათ ტოკვისას. აი, ეს არის თეორიული მხარე ახლათ აღმოჩენილი სხივებისა, პრაქტიკაში ამ სხივებს სხვა-დასხვა ნაირათ გამოიყენებენ და მოიხმარებენ, უძვეელთა უფრო ფოტოგრაფიაში და ხილურგარეში იქნება სასარგებლო ეს სხივები. ამ მხრით პირველი გამოკვლილება მოახდინა პრაო. მოხეტინგმა ენაში ამ წლის მანინარს ორ ავთომყოფზე. ერთს მკლავი ტკივდა. ახალი სხივების შემწეობით მოხეტინგმა მკლავის ფოტოგრაფიული სურათი აიღო და აღმოჩინა, რომ მკლავში ფინთ-ხი ყოფილიყო. მოახდინა ოპერაცია და ავთომყოფი გაქურჩა. მეორეს ფეხი ტკივდა. აქაც აღმოჩნდა, რომ ავთომყოფის ფეხის ძვალი მიზრუნდულ-მომზრუნდული, მახინჯი იყო. ამას შემდეგ ბევრგან სხვა ამისთანა გამოკვლილება მოახდინეს. მაგრამ ყველაზე უფრო ვასაოცარი და არ დასაჯე-

რებელი ამბავი ამ დღეებში დევეშამ მოკვიტნა: ნიუ-ორკში ეილას, რენტგენის სხივების საშუალებით, თვისივე თავის ტვინის ფოტოგრაფიული სურათი აუღო. რამდენათ სარწმუნო და დასაჯერებელია ეს ამბავი, არ ვიცით. ის კი უნდა ეთქვას, რომ ბორგმანმა, ეილრე ეს ამბავი მოხდებოდა, წინააღმდეგ ის აზრი წარმოთქვა, რომ, თუ ეთერსლის მართლის მაკვირ პოატინისას წეცხებთ საფოტოგრაფო ფირფიტას, შესაძლო იქნება მივიღოთ ფოტოგრაფიული სურათი არა მარტო სხეულის, ძვლებისა და ჩონჩხისაო, არამედ თავის ტვინისაცო. საკვირველია, რომ ასე მალე გამართლდა და განზარტცივდა წინათ-მოსაზრება ბორგმანისა!

რენტგენის სხივების მეოხებით იღებენ სურათებს სხვა-დასხვა ნივთებისას, რომელნიც მოთავსებული არიან დაკეტილ და დახურულ ყუთებში. მაგ., აქ ჩვენ მოყვანილი გვაქვს სურათი ძეწყვისა, რომელიც ჩადებულა იყო სრულებით დახურულ ყუთში, და ამ დროს აიღეს მისი სურათი.

საყურადღებო ამბები.

ფესხეთა (აბუჯა). ჩვენსკენ წელს დიდი ზამთარი დგას: ჯერ იყო და გამუდმებითა წვიმებმა თავი მოაბეზრა როგორც პირუტყვის ისე ადამიანსაც. მაგრამ ამას ენდა ჩიოდა, რომ დიდი თოვლიც ზედ არ დაითოდა ამ წვიმებს. იანერის მეორე ნახევრიდან აღიწყო თოვა და ერთი საყვირი თოვლი დაღვა მთა-გორიან სოფლებში და სოფლის ნაწილებში, ზღვის პირათ კი ერთ არმინამდის. ღრმით მოხუცებულნი ამზობენ, ამოდენა თოვლს არ მოესწრებოივართ.

შარშან აფხაზეთში თოვლი თვალთაც არ უნახავს კაცს. ამიტომ ხალხი მეტათ მოუწმადებელი დახვდა წლევანდელ ზამთარს. ამიტომაც ამ დღემა ზამთარმა აუარებელი ზარალი მოუტანა მცხოვრებლებს: ზოგს სახლი ჩაუბტვია, ზოგს ბოსტანი, ზოგს სასიბინდო და სხ. ხე-ხილისა და სხ. ხეების წაქცევა—დამტვრევას ეინლა ჩამოთვლის.

სხვათა შორის, ს. ტკუარჩელის ეკლესიის სახურავი ჩამატვრია დიდმა თოვლმა. სოფ. კილოკში ერთი გლეხი საქონელს მიგრეკებოდა თურმე საყანე ადგილისაკენ (აფხაზეთში სადაც სიბინდის ღერს მოქიან, იქვე ხეებზე ჩამოკიდებენ ხოლმე და დროც საქიროების-დაგვართ ხან იქვე აძლევენ საქონელს

ჩალას და ხან შინ მოაქვთ), ამ დროს ზევიდან წამოვარდა თოვლის ზევი, რომელმაც ქვეშ მოიტანა საწყალი გლეხი საქონლიანათ. რამდენმე დღეს შემდეგ ამოსხარეს თოვლიდან საბრალო გაყინული გლეხი და მიწას მიბარეს. ცხენით მისელა-მოსელა სოფლებს შუა თითქმის შეწყვეტილია. ბევრგან „თხილამურებთ“ დაიარებიან ახლაც კი. რადგან მისელა მოსელა სოფლებს შუა არ არის, რამდენი ზარალი და უბედურება მოხდა, ნამდვილათ არავინ იცის.

ხმელეთზე რომ ასეთი თოვლი მოდიოდა, ამავე დროს ზღვაც საშინლათ ღელავდა და ბობოქრობდა. ამანაც აფხაზეთის ნაპირებს არა მცირე ზარალი მოუტანა. ამისთანა დიდი და ხანგრძლივი ზღვის ღელვა, 30 წელიწადია, რაც არ გვინახავსო, ამზობენ ოჩაშიორელები. თითქმის ორი კვირა ოჩამჩირე მოწყვეტილი იყო ქვეყნიერებას, რადგან გემები შორს გაუტრობდენ მას.

ამ დღემა თოვლმა ერთი სარკებლობაც მოუტანა ქვეყანას: რაც თოვლი მოვიდა. ქურღობა თითქმის მთლათ მეწყდა და დროებით მაინც თავისუფლათ ამოსუნთქა მცხოვრებლებმა. არც ტყის ნაღრთ დაუღვათ ხეირიანი დღე, მანადირეებსაც ეს უნდოდათ. იმათ ბევრი ნადირი დახოცეს, ბევრი ცოცხლათ დაჰიერეს, სამწუხაროთ აფხაზეთი ღორის ხორცს არა ჰკმენ, ხოლო ვასაცილათ ეგრ გაუტანათ.

ერთ გირვანქა თოფის წამალში იძლევიან დაკლულ გარეულ ტახს, მაგრამ წამლები არავენ არის.

ერთი სიტყვით, წლებიანდელი საოჯახო წელიწადი ევრაფერი ხეირიანია ჯერ-ჯერობით აფხაზეთისათვის. სიმინდის მოსავალი გვარბანი იყო, მაგრამ იმის ფასი ხომ დაცეა და დეცა. უმზანდობისგამო სასიმინდეებში ღებვა ამ წეიმიან წელიწადს სიმინდი.

მოუთმენელათ მოვილიან მცხოვრებნი გზახუხულს, იქმნება სიმინდის მახანდამ აწიოს და რამე ეშველოს ჩვენს ვაჭირებდასა. ენახათ.

მ. მ.

სიღნაღი, ყოვლად უსამღედელოესის იმერეთის ეპისკოპოსის ვაზრიელის გარდაცვალებამ აქაურ ქართველთა შორის განუსაზღვრელი მწუხარება გამოიწვია. ჭეშმარიტათ, ქვეყნის დიდი ჭირსუფალი და მოსახლელ დეკარგეთ! საუქუნთო დაღუბდენ ბაგენი საციარეელისა და შესანიშნავი ივერიელისა, რომლის ცუცხლ-მფრქვევი, მღელვარე სიტყვანი მდღვრათ, შეუპოვრათ აზიღებდენ ჩვენს საზოგადოებაში ღრმათ ფესგვადგმულ ბიწიერებათა, ბორატებათა და ცოდვათა. ეს იყო პირველ მოციქულთა მსგავსი აღმზანი, დიდი დატრეცილი ფილოსოფიური განათლებით აღტურვილი, კაცი წჷზინდა, ნამდვილი ღეთიური ჩრცხვისა ზმსჯავრისა, კლდესავით შეურყეველი ზასათისა, ძლიერი, წარბ-შეკრული, აღტაცებული და მომხიბველი მქადაგებელი მალაი ქეშმარიტებისა, სათნოებისა და სიყვარულისა. თვით სულიერი არსება, მთელი ბუნება ყოვლად უსამღედელოესის ვაზრიელისა, როგორც იშვიათი აღმზანისა, ფრიად ორიგინალური, თვით-მყოფი თვისებებისა და წარმოადგენს დიდათ რთულ მოვლენას ჩვენს აწინდელ ისტორიაში. ეს უკანასკნელი გავრკობდა გვაუწყებს, რომ მადლი უზენაესი ნიჭისა კიდევ არ ვაქჷრალა საქართველოს არე-მარტზე და გვიჩვენავს გულში ღრმა იმედს, რომ სანატრელი მომავალი აქეს იმ ერს, რომელმაც, ღღინდელ უბედ-იღბლობაშიც კი შეძლო წარმოეშობა ასეთი შესანიშნავი, მჭერმეტყველებით აღზნებული და მთის ნიაღვრისავით წამომსკდარი, საზოგადო მოღვაწეობის მაღლით ცნებული სასიძაღლო შვილი.

გუშინ, თებერვლის 11-ს, ადგლობრივ ეკლესიაში ქართულ ენაზე შესრულებულ წირვას შემდეგ, დეკანოზმა მ. ბეგვემა წარმოთქვა მოკლე სიტყვა, რომელშიაც აღნიშნა დაუეწიყარი მწყემსთ-მთავრის მაღალი ნიჭი და ბრწყინვალე მოღვაწეობა, რომელმაც სახელი გაუთქვა გარდაცვალებულს

არა მარტო მთელ რუსეთის იმპერიაში, ევროპაშიაც კი, და დასრულა მისისავე „ანდრძის“ სიტყვებით: „მევედრები ყოველთა, რომელნი გაიგონებენ ჩემსა გადაცალბებასა, ლოცუ ვილო ჩემისა ცოდვისისა სულისათვის“. ჩვეუც ევლიცოთა — ჰძანი პატრიკემულმა დეკანოზმა — შესანიშნავი მწყემსთ-მთავრის სულის მოსახსენებლათა და თვალბზე ცრემლ-მორეულმა მთიროღვარე ხმით პანაშვიდ გარდახდა. პანაშვიდს დაესწრა აქაური ქართველობა, რომელსაც, როგორც მოგახსენეთ, დიდი მწუხარება ეტყობოდა...

შარანას მარტა: ვინ არ იცის რომ ჩვენი ხალხის კუთა-გონება ჯერ კიდევ ბნელით არის მოკლული. ამასთანავე ვინ არ იცის, რომ გონებრივ დაწინაურება — განვითარებას დიდი მნიშვნელობა აქეს არამც თუ კერძოთ აღმზანის მღვამარეობის გაუმჯობესებაში, არამედ მთელი სახემწიფოების წარმატებაშიც. სწავლა-განათლება, რასაკვირველია, დამყარებულია უფრო შკოლებზე. შკოლების რიცხვმა, როგორც ყველგან საქართველოში, იმერეთშიაც იმატა (უფრო ზემო იმერეთში), რაც ფრიად სასიხარულო მოვლენათ უნდა ჩავთვალოთ, რადგან ეს არის უტყუარი საბუთი ხალხის ვამოუხიზღებისა და სწავლის სურვილის აღძვრისა. მაგრამ რა გამოვიდა, როცა სამინისტრო შკოლებში ქართული ენის სწავლება ძლიერ შევიწროებულა და ბევრგან სრულიად მოსპობილიც. შვა. ყვირილის ნორმალურ სასწავლებელში, ხუთ წელზე მეტია, რაც ქართული ენა გაუტყმებიათ და მისი ვაკეთილები რუსული ენისთვის დაუთმიათ. ამ ენის ვასატრეცებლათ ქუთაისის გუბერნიის სამინისტრო შკოლებში შემოღებულა ბ. ლ. მუნჯური მეთოდი. ეს მეთოდი ბავშვების განების დასამზიხებლათ არის მოგონილი და, რომ უფრო ფხვი მოიცილოს ამ მეთოდმა ყვირილის ნორმალურ სასწავლებელში, პირველი კლასის მასწავლებლათ ვამოიწერეს რუსეთის შუა გუბერნიიდან მასწავლებელი, რომელსაც ბავშებისა არა გაეგებარა. ჩვენი ყმაწვილები მზალოთ დამტყრეულ რუსულის ღაპარაკს ეჩვევიან; ბევრი ვადარჯულებული ოჯახი აღტაცებაში მოდის, რადგან ჰკონია, რომ მისი შვილი უფრო კარგათ ისწავლის, როცა დედაენას დაიეწყებს.

დასა ყვირიაღა: ჩვენ-და საბენდიეროთ ასეთი სასარგებლო დაწესებულება, როგორიც არის სამკი-

ს. ჟი — დი.

თხელეობის გახსნა, დღით-დღე მატულობს, მხოლოდ დაბა ყვირილაში აქამდის ვერ ვეღვირსეთ.

წელს თებერვალში ბ. თ. ხუსკიეძემ წიკნსაცუის ნება რთვა მიიღო და კიდევც უნდოდა საქქის დაწყება, მაგრამ ქ. ქუთაისის ოლქის სასამართლოში იქნა გადაყვანილი. ახლა ბ. თ. ხუსკიეძემ ის ნება—რთვა ვაღმარეკვა ქვემოთ მოახსენებულ პართ და კიდევც დაწყეთ საქქე: შევაგროვეთ ასამდე ქართული წიგნი და რამდენიმე მანათი. ეს წიგნები დაწყვეთ წიგნის მაღაზიის მეორე ოთახში, რომელიც უფასოთ დაგეითმა ა. არიბიძემ. აქვე შეიძლება ტურნალ-ვაზეთ-წიგნების უფასოთ კითხვა. სამკითხველოს ხეირიანთ მოსაწყობათ და ყველა წიგნების შესაძენათ საქიროა საშუალება. ამისათვის მო-

ეუწოდებთ შორანის მახრის საზოგადოებას, „წიგნაკითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას“, წიგნებთა გამომცემელ ამანავობას და სხვა ქართველთა დაწყესებულებათ, რომ ყველა დაგეხმაროს დ. ყვირილაში წიგნსაცუის დაარსების საქქეში თუ წიგნებით, თუ ფულებთ, რომ ჩვენც გვექმნდეს იეთი წიგნსაცუი და სამკითხველო, რომლითაც შეგვექმლოს ადვილოთ მიეწოდოთ ხალხს გონებჩქე და ზეგობრივი საზრდო და არ ჩამოვრჩეთ უკან სხვა დაწინაურებულ ერს. ვისაც სურს შეწყენა, ეთაოთ გამაზნაონ ყვირილაში წიგნის მაღაზიაში.

ს. ჯინჭერაძე
ა. აბაბაძე
მ. ბარბაქაძე

მ ო გ ო ნ ე ბ ა .

დეს, როდესაც ყოველი ქართველი გულდათუთქულია იმერეთის ეპისკოპოსის გაბრიელის გარდაცვალებით და გლოვს მის სიკვდილს, მსურს „ეკლესიის“ მკითხველებს ეაცნობო შეზობევა, რომელიც შეზხედა ამ სტრიქონების დამწერს ახლოთ განსვენებულთან. ვიქნებოდნ 8—9 წლისა, როდესაც ეპისკოპოსი გაბრიელი მოზიანდა სოფ. ეკლესიის ეკლესიის საკურთხებლოთ. ეს რომ ვაიგვს, ყველა ახლო-მახლო სოფლებიდან მოაწყდა დიდძალი ხალხი, მსურველი ეპისკოპოსის ხილვისა და მისი ქადაგების მოსმენისა. მე ჩემდა თაოთ, ჩემ ტოლებთან მოუთმენლათ ეელოდი წირვის გამოსვლას და ქადაგების გათაოებას, რადგან ამას შემდეგ ჩვენ, ბავშვებს, რიცხვით 40-ზე მეტს, ეპისკოპოსისაგან ჯერები უნდა მიგველო, რასაკვირველია, თუ ქოლოცავს ეეტყადით. გაზვირებული მქონდა, ეათი მცნება“ რუსულათ და მით თაეი მომქონდა, რადგან ჩემ მეტმა სხვამ რუსულათ ლოცვა არ იცოდა. წირვის გამოსვლისა და ქადაგების გათაოებას შემდეგ ეპისკოპოსი ვანგებ ჩრდილში (იგლისის სიტიანი დღე იყო) გამზადებულ სკამზე დაბრძანდა. წინ მაგიდა ედგა, რომელზედაც მრავალი პატარა-პატარა ჯერები ეწყრა ბავშვებისათვის სასტუქრათ. კოტა შემტრთალი წაედქი წინ, მაგრამ, ეპისკოპოსმა რომ ლობიერათ შეგომხედა და ტკბილოთ, დაყვანებთ მიხობრა: „შეილო, მომიახლოედი“—ო, მაშინვე მიშიც ვაქქრა. ჯობს ჩენი ბაასი სიტყვა-სიტყვით მოიყვანო.

ეპისკოპოსი. „იცი, შეილო, ლოცვები შე.—ეციც.

- თქეი.
- რომელი, ბატონო?
- რომელიც შენ გსურდეს.
- რუსულათ თუ ქართულათ?
- ეპ.—აბა, ენახოთ, რუსულათ.

— Азъ емь Господь Богъ... (პირველი მცნება) არ დამსრულებია, რომ გამაწყვეტა, შეიქუზენა. შევატყე არ მოეწონა).

ეპ.—თქეი ესევე ქართულათ... მე შემტრცევა, გეწითლდი, ავირიე და ჯვარას მიღების იმედიც დეკარე. აქ აწუნტარ-ხსენებულმა გაიწენინა ხელი ჯერებისაქენ, აილო ერთი მათგანი და მომაწოდა ამ სიტყვებით: „ნუ გეშინია, შეილო, ჯერ ქართულათ ისწავლე კარგათ და გაგებით და მერე რუსულათაც“. ეეამბორე ხელზე, გამაყარეთი ჯვარა, რომელშიაც წითელი ლენტე იყო გაყრილი, ჩამოვიკიდე იმ წამსვე გულზე და დავიწყე აქეთ-იქით რბენა ხალხში, რომ ყველას შეგეჩნია ჩემ გულზე ჩამოკიდებული ჯვარი. მერე ისევე უკან დავბრუნდი, გაძეგერ-გამოძეგერ ხალხში და ისევე ბავშვებთან ამოეყვი თაეი, მინდოდა მეყურებია, კიდევ ვინ ვახდებოდა ღირსი ჯვრის მიღებისა. წარმოიღვინეთ ჩემი ვანციყურება: ვინც იცოდა და არ იცოდა ლოცვა, ყველა იღებდა ჯვარს. ეს კი არ მესიამოვნა. როგორ? რუსულათ ლოცვების მყოღნე და აზნანის უეცნი ერთგვარათ იქენ დაჯილდოებულნი.. ამ ფიქრშია რომ ვიყავი, ამდროს ეპისკოპოსს ბოთლით ცივი წყალი მოართევს. აქამდისაც მიწყუროდა, ახლა კი წყლის დანახვამ წყურვილი ისე გამიძლიერა, რომ როდესაც ეპისკო-

პოსმა წყალი ჭიქაში ჩაასხა და აიღო დასაღვებით, მე ასეთი ნდომით ავაყოლე თვალები ჭიქას, რომ, ვისაც უნდა შემოეხედა, ყველა შემატყობდა, რომ მეტათ მწყურდა... სწორები იმ დროს, როცა ეპისკოპოსმა თავის პირს უსწორა ჭიქა და, ის იყო, უნდა შეგვევა, თვალის მომკრა მან, შეაჩერა ხელი, მომმართა და მკითხა: „წყალი ხომ არ გწყურია, შეილა“!.. ხმა ვერ ამოვიღე, მხოლოდ წინ კრძალვით წავედვი. მომაწოდა ჭიქა და ერთ წამს დაეცალე: „აიღე და-

ლიე!“ მითხრა ეპისკოპოსმა და თვისი ხელით ჩამი- სხა ჭიქაში წყალი. ისიც დავლიე. მესამე ჭიქა კი თვითონ მიირთვა. გადის მასუკან ავერ ოცო წელი- წადი და, როცა კი მომავარდნა გაბრიელ ეპისკო- პოსის ლეთისნიერი ლომობიერებით სავეს სახე და აქ ნამომბი ამბავი, გული ყოველთვის გამოუთქმე- სია მოიწვევასა გარძობს.

ტ. ც — შეილა.

მესამე წლების მადგაწენი

და

დღევანდელი ცხოვრება.

(თ. რ. ერისთავის თეზისეს გამო.)

ქტომბრის 22 ქართველობამ იღვრესწაულა თ. რ. ერისთავის 50 წლის მოღვაწეობის იუბილე. ეს დღესასწაული ისე სამაგალი- თოთ და დიდებულათ იქნა გადახდილი, რომ მიიპ- ყრო მთელი ჩვენი ყურადღება. ერთი საუკუნეთა გან- მელობაში დანაწილებულ-დაქსატული, ვიწრო აღ- გილობრივი ინტერესებით გაერთიანულ-კარაგეტილი, დღეს საერთო აზრით და მისწრაფებით, საერთო ქი- რით და ლბინით ასულდგმულეებულა, აღურთოვანე- ბულა! ერთი, რომელიც ვერ გაერთა სახელგანთქმულმა მეფეებმა, ძლევა-მოსილმა მხედრებმა, დღეს ერთი საქ- მისათვის, ერთ აღავას ხელი-ხელ გაყრილი გამო- სულა! ვრხ, რომლის წარსულ დრომანე შუღლიც ზე- თანხმობება ვერა, დღეს ერთობის, ძიობის დრომა აუფრიალებმა! გურული და ხევსური, მეგრელი და თუში, ქართლელი და ქაბულელი, იმერელი და კახელი ერთ ქალაქში ჩამოსულან, ერთ დარბაზში შეკრებილან, ერთი გარძობით გამკველულან! და ისიც რატომ? 50 წლის იუბილე მიელოცა ერთი კაცისათვის, და მეზე რა კაცისათვის? მწერლისათვის, პოეტისათვის! წამოაყენე ირაკლი მეფე სასულაფ- დან და შეახედეთ, ის ვაშტერებულმა წამოიძახებს: გურული და მეგრელი მე ვერ ჩამოვიყვანე თბილის- ში, რომ კრწანისის ბრძოლაში დამხმარებოდა, დღეს კი ვილაჲ პოეტისთვის თავის ნებით ჩამოსულან! ეს მე აღარ მესმის, აქ რაღაც ახალი ძალა ამუშავებუ- ლაა. დიახ, ახალი ძალა ამუშავდა და მას თანდათან ემორჩილება მთელი საქართველო. რა ძალაა ეს? რა

ჭიქა მას? რას შეიცავს იგი? საიდან მოდის, სად მი- დის? ეს არის ასახსნელი და გასაცები.

22 ოქტომბერმა დადგინტკიცა, რომ ქართვე- ლობა გამოიხიზლებულა, გვეუბნებიან ყოველი მხრიდან. მაგრამ საქამისია კი ეს? რას ნიშნავს ეს გამოიხიზლება? რატომ უთუოთ დღეს გამოიხიზლ- დით და არა 10 — 15 წლის წინეთ, როცა იუბილა- რის და მისი ამხანაგების მოღვაწეობა დულდა და გაღმოდლიდა? რა მოხდა მას შემდეგ? ვანა საქამი- სია ვიცოდეთ „გამოიხიზლდით“? რით და რანა- რათ გამოიხიზლდით? მოგხსნათ ფრანკს სამო- სელა, დაწვეტიტო სიტყვებისაგან მოქსოვილი ქა- ველი, გადაიხედეთ იქით, მის ზევით, ქვევით, გადა- ვეშინჯოთ ძირი, გამოიხიზრიკოთ ფოსოლოები, ნა- ხული სინათლისაგან გამოიტიანოთ და მასთან ერთ- თათ ჩვენც გამოვიდეთ. გეარკვიოთ სინამდელა- გეანათოთ ცხოვრების კალაპოტა, რომ მდლდებუ- ბამ რიყებზე არ მიგვანთქქას. ეუთხრათ თავისთა- სიმართლეთ, რანაირი მწარეც უნდა იყოს იგი. დამ- ვიცოდეთ ის შეგნებულათ, რასაც ყოველ დღე შუ- გნებლათ ვაკეთებთ!

რ. ერისთავი ეკუთვნის მესამე წლების მო- ლეწვთა გუნდს. აღურთოვანებული დღესასწაულ- დაიმსახურა არა პირადათ რაფიელმა, არამედ იმ აზ- რებმა, რასაც ის თესავდა ცხოვრებაში. მაგრამ ეს აზრები, მეტ-ნაკლებობით, შეადგენენ კუთვნილებ- მთელი გუნდისას. მისი წევრნი სხვა-და-სხვა ფარ- მით, სხვა-და-სხვა სახით, ემსახურებოდენ ერთსა და იმავე იდეას, ადგენ ერთ და იმავე მიმართულებას. რ. ერისთავის იუბილე იყო იმავე დროს იუბილე- ამ მიმართულების, ამ აზრების, ამ გუნდის. დღეს ჩვენ ამას ვაუხსებთ, პატვის ეცემთ. ამასთანავე უნ- და ვიცოდეთ, რატომ ვაუხსებთ, რა შეგვიძინეს, რა გვიქადაგეს. ესეც არ კმარა. დღევანდელი ცხოვრების იგივეა, რაც მესამე წლებისში იყო? თუ იგივეა მაშინ აუხსნელი რჩება, რა ნაირათ ჩვენ ისე განეწ-

თარღით, რომ წინანდელ მოღვაწეობას დღეს ეუფასებო. განვითარება მოითხოვს ცვლილებას, ცხადია ჩვენ შევცვლილვართ და, მაშასადამე, ცხოვრებაც გადასხვადვებულა. ახალი ცხოვრება წარმოშობას ახალ კითხვებს, რა კავშირი აქვს მესამოცე წლებში აღმოცენებულ კითხვებს დღევანდელ კითხვებთან? რა დამოკიდებულება აქვს მაშინდელ მოღვაწეობას დღევანდელ მოღვაწეობასთან, მაშინდელ მიმართულებას დღევანდელ მიმართულებასთან?

ზევით თქვით განვითარებულვართ, მაგრამ განვითარებულ, წინაწინდელ ქვეყნებში სხვანაირ იუბილებს ეხვადეთ. როცა ვიქტორ ჰიუგოს იუბილი დღესასწაულეს, პარიჟის არც ერთ მუშათა საზოგადოებას — ვარდა ასოთ-ამწყობების — მოწაწილეობა არ მიუღია. რატომ? ბურჟუაზია. — აი, ახლა, ნოემბერში, გადაიკვალა გამოჩენილი მწერალი ალექსანდრე დიუმა-მეორე. პარიჟის საბჭოში წინადადება შეიტანეს გასვენებაზე დღევანდელი გავგზავნათ და ერთ-ერთ ქუჩას მისი სახელი დავარქვათა. საბჭომ ხმის უმეტესობით ორივე წინადადება უარქვა. რატომ? 1871 წ. განსვენებულმა წიგნიკი აბეკდა, რომელშიაც შეურაცხყო კომუნა და კომუნარები. — 1893 წ. გერმანიამ მოხდა რეისტრაციის დეპუტატთა არჩენი. ბერლინის ერთ უბანში თავისუფალ-მოახრებმა შესანიშნავი მცენიერი ვირხოვი გამოიყენეს კანდიდატთ. მის წინააღმდეგ მუშათა დასმა უბრალო მეწაღე იანიშვესკი წამოაყენა რ თანაც გამოაცხადა: ჩვენ დიდ პატივს ეცემთ ვირხოვს-მცენიერს, მაგრამ ვირხოვს — საზოგადო მოღვაწეს არასოდეს არ მივცემთ ფოტო კენჭს, ის ჩვენ ინტერესების დამცველი არ არისა. რა გამოვიდა აქედან? რა და გააშვეს მცენიერი ვირხოვი და გაათეთრეს მეწაღე იანიშვესკი. — ციურბში გადაიკვალა გერმანიამ ცნობილი პოეტი და ფილოსოფოსი ლუოპოლდ იაკობი. კონსერვატიულ გაზეთებს ეს სრულებით არ აღუნიშნავს, ლიბერალურ გაზეთებმა გაკერით მოახსენიეს, ხოლო მუშა-ხალხმა კი იგლოვა, გასვენებაზე მხოლოდ მისი წარმომადგენელნი დეესწრენ, მხოლოდ მათი ცრემლი დაიღვარა, რატომ ასე დაიყო საზოგადოება? საქმე ის არი, რომ პოეტი მუშათა და დანაგრულთა მოსარჩლე იყო, მისი ლექსები ბეჩათა სვებელს დატერის. — ერთი სიტყვით, ევროპაში ამა თუ იმ საზოგადო მოღვაწის დღესასწაული ან გლოვა წარმოადგენს გლოვა-დღე-

სასწაულს ამა თუ იმ დასისას, ამა თუ იმ წერსას, ამა თუ იმ კლასისას. მთელ ერს ის იშვიათად განძირებს. ჩვენში ეს სხვანაირად წარმოგებს. რაფიელის სახელმა შეაერთა არა მარტო ქართველობის სხვადასხვა შორეული ნაწილი, არამედ ამასთანვე სხვადასხვა წრის, შეძლებების და წოდების ხალხი. აზნაური და გლეხი, ეპარხი და ხელოვანი, კაპიტალისტი და მუშა, ყველა დამშობილებულა, დაახლოვებულა, რომ პოეტის იუბილი ერთად ედღესასწაულა. საიდან წარმოადგება ასეთი განსხვავება ჩვენსა რ ევროპას შორის? ნუთუ ჩვენ ევროპას ვავსწარით? სრულიადაც არა, ევროპამ კი ხანია განვლო ის პერიოდი, რომელშიაც დღეს ჩვენ ვიყოფებით. რამდენად იქ გაძლიერდა ლოკალური თვით-ცნობიერება, იმდენად გაძლიერდა თვითონ ერში სოციალური განხეთქილება. ჩვენ მხოლოდ ამის თავში ვართ. ევროპიული განვითარების დაბალ საფეხურზე ვდგავართ. ამ ნაირად გამოდის, რომ განვითარებულვართ და იმავე დროს ვერ განვითარებულვართ. რას ნიშნავს ეს? რას და შედარებით ჩვენ გავილი ხანასთან წინ ვართ, ხოლო ევროპასთან შედარებით უკან. წინ წასვლა და უკან ჩამორჩენა — აი, აქ არის შორეული მთელი აწინდელი ცხოვრების უმთავრესი ძაფები. სინაურული თუ მგლოვიარება, ამაღლება თუ დამდაბლება, სისუსტე თუ სიძლიერე, შეგნება თუ შეუგნებლობა — არის ეს ეკონომიური, იურიდიული, პოლიტიკური თუ ლიტერატურული, მომდინარეობს ამ საერთო სათაიდან: ჩვენ განვითარდით და საკმაოდ ვერ განვითარდით, ერთ კიდეს მოვიცილდით, მაგრამ მეორეს ჯერ ვერ მივადექით.

რამი მღვამარეობს ეს განვითარება თუ განუთარებლობა? სად არის მისი დედა-ძარღვი? რას მივეყვართ წინ? რა ვეკერს უკან?

აი, ამ კითხვების გარკვევას შევეუდებით და მკითხველს ეთხოვთ ცოტადენი ყურადღება მოგვაპყრას. აგრეთვე ეთხოვ სახეში მიიღოს შემდეგი: ჩვენი მსჯელობა შეგნება არა თვითმულ პიროვნებას, არა პეტრეს თუ ივანეს, არამედ მთელ სისტემას, მთელ მოძრაობას, რომლის წინაშე პეტრე და ივანე, მხოლოდ იარაღებია. ამათ იმდენი მნიშვნელობა აქვთ, რამდენათ ისინი ამ სისტემის განხორციელებული გამომხატველნი არიან...

6. ჟორჯანია.

(შემდეგი ოქნება)

ა კ ა კ ი ს.

როცა აწმყოზე გულვატბლი,
წარსულის ზიზლით მომკარნებლი
და მომავალშიც არცა ნუჯეზს,
არცა იმედს არ მკანებელი,

სკედილისგან მხოლოთ მნ მხსნა,
რომ ხელთ ავიღე კრძალვით კალამი
და გადავწვიტე, ვამცნო ქვეყანას
დამწყდულელებელი სველ-ვარამი.

და, ჰა, გაისმა ჩემი სუსტი ხმა,
გაცოცხლდა გული, ამაღლდა სული,
და კვლავ მესტუმრა გარახლებულსა
რწმენა, იმედი და სიყვარული!

მავრამ, როს ამ დროს შეუბრალეზლათ
დენა დამიწყო შურმა და მტრობამ,—
ალარ დამინდო და გამიძანა
არც სიყვარულმა, არც მგობრობამ

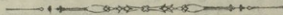
და, ეგრ შემძლები ბრძოლა გამეჭრძო,
იცე დავეცი და მხო. ვეყავე,
ან მცნო თავი დამარცხებულათ,
ან უახელოთ მაეკვადარეიკავი —

მაშინ უიკრათ შენ გაჩნდი ჩემთან,
თანაკძნობითა მომეცი ხელი,
კვლავ აღმადკენე და დამბრუნე
უძლოურსა ძალა მაცოცხლებელი!.

მას აქეთია, ეგრც ძლიერთ რისხვა,
ეგრც ავი ენა ვესლ-შხამიანი
ველარას მაკლებს ვასალ-კლდევებულს,—
მარად თვალ-წინ მაქეს ჩემი მიხანი.

და, მაგონდები რა შენ, ლეთიურა,
როგორც მოძღვარი და მგობარო,
გარს შემარტყმულ ბნელს და ბოროტებას
ეებრძვი მცე, შენებრ შეუპოვარი!..

დუტუ შერკვაძე.

მეტი ღონე არ არი!

ეტუალ.

(გუძღენი კნ. ანნა პაგარტიონ - ღავითიშვალს).

II*)

ვაროს ღედ-მამას კარგი შეძლება ჰქონდათ.
სოფელში ცხოვრებდენ. ვაროს მეტი შეილი მათ
არ ჰყავდათ. ეჭვი არ უნდა, მის გასათუთებას სახლ-
ვარი არ ემწებოდა. ვარო ეშხიანი გოგონა იზრდებოდა,
შვიდრვა წლიდანვე ყურში ჩამენოდა, რომ
გაჩენილი იყო საეკლესიოთ, გასათხიერათ. ვარო თავის
ბავშვობას ატარებდა უზრუნველი სიცელქით,
ყოველ წუთს გარს შემოხვეული ტოლებით შეეჩ-
ვია მუღამ ნზიარულეხას. როცა თავს დამხარტო-
ვებდა სახლში, ძალიან მოეწიენებოდა, რადგან მამა
ხშირათ შინ არა ჰყავდა, დედაც მიოღ დღეებს
უსაქმურობაში აღამებდა. ხან და ხან გამართავ-
და ლოტოს, მეზობლებთან ჭიარობდა, ყველას

ჰკიცხავდა, ეინც მისი აზრისა არ იყო. ვაროს ხშირათ
ეყურებოდა დედასგან ღარიბების მასხარათ აუ-
დება, მათთან ამპარტანობა. ვაროს ჯეროდა, რომ
მასა და ეინმე საცოდავ დაძინძილ ბავშვს შორის
საერთო არა იყო რა. იგი ხევა აზრზე, ხევა ჰვერზე
დაბადებულეყო, მოკლებოდა ადამიანობას, ახლო
არ იკარებდა.

— ნეტა არ მიხნდა, ჩემმა ვარომ თავი აივდოს
და ეილაც სალახანა გომბიოებში გაერიოს... ყვე-
ლამ თავი უნდა იცნოს. სად ვარო და სად ეინმე
პირში ჯ უკმა ვაწვეტილი გომბიო! ამისთვის არ
ეზნდ, ამა რა!... იტყოდა თავლო და დაკოცნიდა
თავის ნებეიერ ვაროს.

— თოალოც კი ვამოგვჩნა ქა! ნეტაი არ ილ-
რიჯებოდე, დაუმატებდა, როცა დინახავდა კარზე
მომდგარ გლახას.

— გენაცვა, იჯარით ხრამ არა მაქეს აღებულეო,
რომ საცა გლახა და მშვირია, მე გავაძლო!.. წად
ვარო, დედა გენაცვალოს, ბიქს უთხარი, როგორმე
მოიშოროს ეს ოხერი. ვარო გაირბენდა, სარქაროთ
შეესრულენია დღისგან დეალებული, და თითო-
ნაც დაუმატებდა:

— წადი, დაიკარე აქედან! ალარ მოხედე!

*) ას. „ქალი“ № 8.

თორემ აქუშებდ ამ ჩენს მურკას და სულ დავაგ-
 ლეჯებ შენს თავს. იცო თუ არა?.. თავლო შეი-
 ლის ამ მოსწრებულ სიტყვებზე გულიანათ იცინო-
 და, ვარაც თავ-მოწონებული შემოგებეოდა გამსა-
 თუთებელ საყვარელ დედას, შეთხოვდა წაეყვანა ან
 ჰატარა სონასთან, ან თამასთან. ვაროს დატვირეს
 მასწავლებელი ქალი. ვაროს არაფრათ ეკაშნიკა,
 რაცა დანიანა, რომ უკრა ქალი გაუკებარ დატვირ-
 ულა ქართულით კულა-კულს დასდევდა ყველაწ.

— არ მინდა, არა. შექაბებდა ეს ქინიანათ.

— არ მინდა სწავლა, აღრე! დაუმატებდა და
 გაიქცეოდა. შევარდებოდა იმ ოთახში, სადაც ქალებს
 თავი მოეყრათ და გულმოდრინეთ გატყარებულნი
 გაიძახოდენ რაცებების სახელს, თან ჩხუბსაც ჩაურე-
 დენ ხოლმე. ვარო მოუჯდებოდა დედას გვერდზე და
 თუ მასწავლებელი დაუბრუნდა გაყვანას, მოჰყებო-
 და წუწუნს, ტირილს. საკმაო იყო, რამ თათლოს
 დუნახა ნამტირალცივი შეილი, მის შაბლიურ
 გრანობას მედგრათ ხმა გავლო და შეეტია...

— კია დროსია, თქვენმა მშენმა, აი!.. თუ სწავ-
 ლება გინდოდა, აქამდის სად იყავი?.. ახლა, როცა
 ბავშვს ჩვენთან ყოფნა უნდა? მერე როდის არ უნ-
 დოდა ვაროს მასთან ყოფნა? ეს ყოველთვის გუა-
 ციკებულნი ეძებდა მიზეზს, რამ სწავლისთვის რო-
 გორმე თავა დაეღწია, თუმცა ნიჭი, გონება ემჩნე-
 ოდა, როცა არაეის დაიგულეებდა სახლში, გულის
 დაპყრობით სწავლობდა, განხარებული მასწავლებე-
 ლი ალერსით არიგებდა, უწონებდა, აქებებდა, რომ
 ასეთი ბეჯითი ყოფილიყო. ვაროც თითქო უჯე-
 რებდა, პირდებოდა, მაგრამ საკმაო იყო გეგონა
 დედის ხმა, რომ გონების დეთარი არევიდა, გამო-
 ეარდნილიყო ოთახიდან, შეეჩივლა დედისთვის, თუ
 როგორ აწვლებდა მას ეს საძაგელი დედაკაცი. თაუ-
 ლას ძალიან უყვარდა ვარო. ზრუნავდა, რაც შე-
 იძლებოდა შეუწუხებლათ გაეზარდა ერთათ-ერთი
 შეილი. ყველაზე განსხვავებით ჩაკუული რომ ჰყო-
 ლოდა, მკერვალეს აყრვივებდა მისთვის ძვირფას
 ქაბებს, რადგან თვითონ არ ენერხებოდა კერვა. ზრუ-
 ნავდა აგრეთვე, რომ ვაროს ესწავლა. დაუჭირა მა-
 სწავლებელი თემში სამ თემშიათ. ფულს როგორ-
 და დაშურებდა! მაგრამ ესწავლა კი ვაროს შელავითი,
 რომ გადაჭარბებულ მეცადინეობას არ შეეწუხებია.
 დანიანავდა თუ არა ოთახიდან გამოსულს, ლოყებ-
 მებრაწულ გაბუნჩულ ვაროს, შემწინებული გაუ-
 შინავდა მაჯას, შუბლს, ცხელი ხომ არ აქვსო.

— გედაცეკალოს დედა, შეილო, რათა ხარ ანგრე?..
 თვალები რათ გიბრწყინავს?.. აბა, ენა მიჩრეწე?..
 თუ შეიძლებოდა, უშედავით, ცოტა სუსტა ბავ-
 შია და, ვაი, თუ ეერ აიტანოს! ეტყადა მასწავლე-

ბელ ქალს, რომელიც ცდილობდა მღელეჯებდა შე-
 ემარებია, ყელში სიზარბით მოსული ცრემლები
 შეეყენებია. ხშირათ ამათ შორის გაიმართებოდა
 ხმა-მიღლა ლაპარაკი, თაულო განრისხებული დას-
 ძენდა:

— რაო? ერთი უყურე?.. როგორ მიბედავ მაგ
 სიტყვებს?.. ეის დაქარგეიხარ? განა შენი გულის-
 თვის სასლის-კარი უნდა ამოეკოლო, აღარავინ შე-
 მოგეუშავ? რა მიზეზია, რომ ვაროს სწავლის დროს
 არაფერი სხვა გასართბი ჰქონდეს? ბავშვის გულის-
 ყური მარტო მასწავლებლისაგან კი არ უნდა იყოს
 მიქცეული სწავლაზე, მშაბელიც ხელს უნდა თუ-
 ყობდეს; განა მე ქინიანობაზე ეაქებებ. მეტათ
 ნიჭიერ ბავშვი საზარბაც და ცული მიმართულება
 გაიდვამს ფესსაო... მაშ ჩემი შეილის მტერი იყო-
 თილარ რაღა?.. იქნება გეგონას, მართალი ნიჭზე
 მეტი გეყურება, რაკი ფრანგულათ და რუსულათ
 ტიტინებ? არა თქვენმა მშენმა! მე მოკიწევი იმის-
 თვის, რომ წერა-კითხვა და ლაპარაკი ასწავლო და
 არა მე გამინდე დედამითლათ. მასწავლებელი ქა-
 ლი დიდ ხანა აღარ დარჩენილა ამათ ოჯახში. მას
 მოჰყვენ ორი-სამი სხვებიც, მაგრამ ამათაც მალე
 მიანებეს თავი.. ვარამ, როგორც იყო, შეისწავლა
 წერა-კითხვა. თაულომ მოაშხადა ზავედენიაში მი-
 საცემათ,

— იკითხე, შეილო, რაც შეიძლოა რუსული
 წიგნები! როდის იქნება, ჩემი გოგონა ფრანგულათ
 ასაბუნებდეს!.. ვარო მიეტანებოდა ხანდისხან ქარ-
 თულ ნახატებიან წიგნს, გამწყრალი თაულო ხელი-
 დან წაართმევდა.

— ნეტო! მეც, რაღა მინდა, თუ ქართულათ
 იჯლობენი!.. მიეც ხომ შორს წავედი, დიდი სწავლე-
 ლი ვარ მაკითხი და შენ ხომ ნამეტანი ვაბედა!
 აკრეთე, როცა დანიანავდა ვაროს ხელში რომელო-
 სამე ხელსაქმეს, მოუტყენათ თელო-ყურს ადენებ-
 და და, თუ შეამჩნევდა, რომ ეს შრომა დიდხანს,
 რამდენსამე საათს გაატანდა, შეშინებული დედა შე-
 ეხებებოდა, აელო, ეკმარა, რადგან შეიძლებოდა
 თავი ატკივებოდა გოგონას. ვარო მიბარეს ზავე-
 დენიაში. პირველათ ჩინებულათ დამიწყო სწავლა,
 მერე და მერე უ დაუბრუნდა სიზარბაცს, მეტად-
 რე მაშინ, როცა დედა-მამა დაუბშირებდენ ნახვას.
 ეს გამოჰყავდათ დღესასწაულებში და აგემბდენ ყო-
 ელენარ სიამოვნებას, გართობას. ვარო იზღებოდა,
 მკრედი სურვილი, ჭინი უსრულდებოდა მშაბლე-
 ბისაგან. თუმცა სასწავლებელში ყოფნა მოწყინდა,
 მინცი, როგორც იყო, თავი გაიტანა ბოლომდის,
 მიიღო მოწიობა, გამოვიდა. თაულომ დუკინ-დუკინ-
 ნობით დაუტკრა, რაც საჭირო იყო. გასათხოვრათ

გამზადებული ქალი შეუყვანა იმ გზას, რომელზედაც ათასობით ირგოდენ უზარუნველ პველებსაგანთ ყვა-ვილებიდან ყველილებზე მჭირინაენი. დაშენებული ეარო ხელი-ხელ სატყეობი გავსა. მრავალი ახალ-გაზდა თავი დევლობდა, ნატრობდა მასთან სამუდ-აშოთ კავშირს, მაგრამ სათუთი, გალაღებული ეარო ტუის უზბუბედა და ერთ ვადაწყვეტილ პასუხს აძ-ლევდა: ამ ორ წელიწადს არა ვთხოვდებოა. ბო-ლოს ეაროს თვალში მოუვიდა ისონ. ეს უყანას-ნელიც ამწინედა თავისკენ მიპყრობილ ყურადღებს და თავმოწონებით იღიმებოდა. ისონისადმი მისწრა-ფება დღითიდღე იზრდებოდა ეაროში. ორივე ცდი-ლობდა ხშირათ შეხვედროდენ ერთმანეთს, მზიარუ-ლობდენ, ცეკვადენ.

— კინაენა, თქვენმა ნარნარმა ქცევამ, შეენი-ერმა სანახაობამ მომაჯადოვა, დამომონა... უთხრა ერთხელ, როდესაც ნაცნობ ოჯახში მიწვეულნი, კადრილს თამაშობდენ. ეაროს გულმა სიამოვნებით ააღზე ძეგრა იწყო.

— რაკარგია ისონ, რა ყეთილია!.. ფიქრობ-და გულში ეარო.

— თქვენს ვარდა ჩემთვის არა არსებობს-რა, ეს ოთახიც თითქო ცალიერია. მარტო თქვენი ხმ მყაურება და თქვენი თვალეზი გამოსცემენ ამ ბრწყინ-ვალე შუქსა, რომლითაც განათებულია ოთახი. ოხ, რა დარწმუნებული იყო ეარო, რომ ისონ ლაპა-რაკობდა ჭეშმარიტათ, გულწრფელათ. ეს სხვა კა-ვალეობის ისე აღარ წყალობდა, უფრო ისონისკენ ეჭირა თვლი. ისონ, ვარდა იმისა რომ მიმზიდავი იყო ეაროსთვის, შემღებითაც სანახარეილო მოჩან-და. მაგრამ საკერეელია, რომ ისონ ერთსადა იმა-ვე სიტყვებზე იღვა, გრწნობაც ერთ წერტილზე გა-ენერებია და წინ ნაბიჯს აღარ ადგმევიებდა. ხან-დისხან კიდევაც შუჭკრებოდა, თითქო ცდილობდა, მოარიდებოდა ეაროს, მეტადრე მამინ, როცა ბარ-ძიმიანთ დარკოს-დაინახავდა. ეაროს ეჭვი გაუღვი-და. მაგრამ ისონმა მალე გაუფანტა, დაარწმუნა, რომ დარკო მისი ნათესავი ქალია... ეარო გაიტაცა პირველმა აღტაცებულმა სიყვარულმა, დღე თუ ლა-მე მულამ ისონზე ოცნებობდა, გულში უმღერდა

სატრფილო საკალობებს. ამ დროს ამის დღე-მა-მა ცხოვრებდენ ხელ-ვაშლით, ეჭირათ თბილის-ში სახლი, შეეცქეოდენ, სარგებლობდენ აწმყოთი. სიგომარ ელენეში იფლებოდა, მანიც ხელს არ იღე-და ცხოვრების მისწრაფებაზე, ქეიფზე, მეტადრე ან-ლა, რადგან ეაროც გასათხოვარი ჰყავდა, უნდა მო-ედებნა მისთვის შესაფერი სახელო.

— ამ ორ წელიწადს კიდევ ვადელოფლებ, მე-რე, თუ არა გამოვიდა რა, ჩაეკეტე სოფელში და რაც უნდა ჰქნას!.. ეტყოდა გულ-მოსული ცოლს, როდესაც ხედვდა, რომ ეარო ყველას უანს ენე-ბოდა. ისონი კი ავიანებდა. ერთხელ ეარო სხვა ქალბებთან ერთათ მიდიოდა ნაცნობ ოჯახში. საუც-ხოვო ღამე იყო. მოკრიალებული ცა დაქაშაყაშებდა მთელ ქალაქს, რომელსაც არ მოესვენა და ღრინ-ველ ხმაურით ატყობებდა ციურ მნათობთ, რომ ადამიანები ცოცხლობენ, ფზილობენ, ესწრაფებიან თავიანთ დანიშნულების აღსრულებას. ეაროს მი-ესმა ნაცნობი ხმა. შეჭკრათ, მიმოიხედა. ესენი უკვე მისულიყვენ დაროს სახლთან, რომლის წინ პაჯარ-ბალი იყო. დაწინაურებული ეარო ფიქრებში შე-ერია. რა გაიგონა სანატრელი ხმა, შეჩერდა და უნე-ბურათ ყური მიუვცლო.

— რას შეუბნები, სიოცხლებე?.. ამბობდა ყმა-წვილი კაცი, რომელიც ხის სკამთან იღვა, გულზე მიეჭრა ქალი, ტბილათ გულისთქმით ჩაქცეოდა სახეში და გატაცებული გრძობით ელაპარაკებოდა. ეარომ დაინახა ისონი.

— როგორ არა!.. შენ ის მოგწონს, შენ ის გიყვარს... მიუგო ნახათ ქალმა.

— ეინა, ლეთებებე?.. ეარო?.. რას მეუბნები, შენი ჭირიმე?.. ძალიან შემცდარი ხარ... თუ ყუ-რადლებით ვეჭვებ, ეს იმითამ, რომ ხალხის თე-ლი და ყური ავიკლოთ. ჯერჯერობით ჩვენი გრძობის გამჟღავნება ხომ არ შეიძლება?.. ეინ არის შენი ბადალი?.. ეარო გაფითრდა, მძიმეთ ამო-იკენესა, ამას არა დროს არ გამოუცვლია ასეთი სუ-ლისა და გულის დაღონება... მაგრამ მალე შუბლი შეიჭრა, პირჯვარი გამოსისახა.

სანასტ. ერისთავი.
(დასასრული ჟენება).

მგზავრის შენიშვნები.

(კახეთისკენ).

დიდარი ბუნების პატრონი და შეენიერი კა-ხეთი, კი ხანიკა, აღარ მინახავს. ამის მიზეზი ის ვახლდათ, რომ ამ წუთისათვის ცხოვე-რება, ხან უდიდეს კავკასიონის მთებს იქით გადა-

მატარებს ხოლმე რა ზუსტის ერცელ მინდერებში, მდინარე კუმის ხეობის ეენახებს შორის ამომავო-ფიებს თავს, ხან კასიის ზღვისკენ, ზედ სარსე-თის საზღვრებთან მიიყვანს და ამით მიკლავს გვე-ხოველებზე სულელს, რომ ჩეზა შშობელი ქვე-ნის ყოველ კუთხე-ყურეს ზედ-მიწვენით გაეცნო, გაეიგო იმისი ჭირი და ლხინი და დეტებე მულამ მისი ცქერითა და ხილვით.

და მერე, იცით, მკითხველო, რა დიდათ საოცარია ბუნება ჩვენი ქვეყნისა და მომხიბლელი შეგნებით არის საესე იმისი სიერცე და არე-მარე? სხვას ყოველიფერს თავი დაანებებთ და მარტო ის მოიგონებთ, რომ რუსეთის სახელოვანი, თითქმის გენიოს პოეტების—პუშკინისა და ლერმონტოვის, აგრეთვე ჩვენი საქართველოს პირველ ხარისხიან მგოსანთა გრძობა-გონება პირველ ყოვლისა აქ, ამ ქვეყნის სიტუაციით საესე არე-მარეზე შედგა და განცვიფრებამ შეიპყრო. მდიდარი პოეზია და ანდამატივი მიმზიდველი, ნაზი და უცოდველი ქნარი რომანტიკუბისა, რომელთაც იგრძნეს უნეტარესი სიამოვნება და სიყვარული სისოცხლისა, აქ აღგზნო მთელი თვისი ძალ-ღონითა და ძლიერებით და ამ გასაშტერებელი ბუნების სიდიადის შემომქმედს უძღვნეს მტათ „ხმა ტკბილი“ საგლოზმდენი...

ნეტყო იმ „ჩრეთლი“, ეისი არსებაც დასაჩუქრებელი ყოფიდა და არის იმ მაღალი ნიჭით, რომლის საშუალებითა და შემწეობით შესაძლებელია კაცმა გამოიცნოს ბუნების უდიდესი მხატვრობანი და შეენებანი! და, აი, თუ ვნებავთ, აქ არის, ამ ნიჭზე არის დამოკიდებული ადამიანის ბედ-იღბალი და მომავალი, ის წერტილი, საიდანაც იწყება უპირატესობა კაცისა ყოველ ხილულსა და უხილავ ქმნილებათა შორის, ამ ნიჭის იშვიათი და ძვირფასი თვისება კარგათ შეგნებული აქვთ ევროპელებს, რომელთა ოჯახის-შვილები ათასობით და ათი-ათასობით ხარჯდენ ფულებს, რომ განივითარონ და განიუქიზონ იგი მრავალი უცხო ქვეყნების მდიდარი სურათების წიღეთა და მოგზაურობით. ბევრ წარჩინებულ მეცნიერსა და მგოსანს, რომელთაც, იქნება, არც კი უნახავთ შკოლის კარები, მარტო ხანგრძლივი მოგზაურობით და მოგზაურობის ღროს მრავალი გასაოცარი და სამავალითა მასალების მოგროვებით გაუმდიდრებიათ გრძობა-გონება, შთაბეჭდილებანი და მეცნიერებისა და ხელოვნების წარმატებაშიაც მკვიდრი საძიარველი ჩაუღვამით...

ქართველ კაცს კი... ღმერთთან სიმართლევჯობა, არაფრთ ეპიტინავება მოგზაურობა და, უცხო ქვეყნებისა კი არა, თავისი მდიდარი და შეინიერი ქვეყნის სხვა-და-სხვა კუთხეთა დაკონება, რომლის ღრმა მნიშვნელობასა და დიდ სარგებლიანობაზე მას არც ხელი და არც გონება, ჩვენ-და სამწუხაროთ, არ მიუწუდება...

ეს გარემოება უნდა ჩათვალოს, სხვათა შორის, მიზნათ იმისა, რომ ქართველი კაცის მსოფლიოზე შენდრულეობა ერთბა ეიწრა და ღარიბია, იმისი გრძობა-გონებისა და შთაბეჭდილებათა სალოარო თითქმის დაცალიერებულია. თუქმა, საზო-

გაღოთ რომ ვთქვათ, ქართველი კაცი მოძრავია, სწრაფი, ყურთა სმენა, თვალთა მხედველობა და ყნოსვა საოცრათ მხვილი და განვითარებულცი აქეს, ევროპის განათლებულ თეთთა შეილებს კი, თითქმის თუ სრულიად არ დაუკარავთ, ძლიერ შეუსუსტებიათ ხომ ეს უმდაბლესი ხარისხის ნიჭთა თვისებანი და ინსტიტუბი, როგორც მავალითათ, ყნოსვა და თვალ-მხედველობა. მაგრამ, სამაგიეროთ, საოცრათ განუვითარებიათ თვისი აზროვნებისა და გრძობათა ძალნი და უაღრესი ნიჭიერებანი, და ამით შეუქმნიათ მრავალ-გვარი მეცნიერება, ფილოსოფია და ხელოვნება. კულტურა ერისა მხოლოთ მაშინ არის ნუეეშის მომცემი, ცხოვრების მომნიჭებელი და ნაყოფიერიც, როდესაც იგი მრავალ-გვართ ანვითარებს, ავარჯიშებს და წრთენის ადამიანის ნიჭთა და აზრს, რომ ქვეყანას გაუმრავლეს ვენიოსობისა და ტალანტის მექონი შეილები, რომელნიც შეიძლებენ ერის ცხოვრების გაუმჯობესობას, წინ წაწევისა და წარმატების გზაზე დაყენებას. მართლაც-და, ერის კულტურას მეცნიერნი ხშირათ ზომავენ ხოლმე იმ ადამიანების რიცხვთა რაოდენობით, რომელნიც საწვლა-შეცნიერებითა და საზოგადო განვითარებით მალა დამდგარან თეთი უმეკარ, მდამბო ხალხზე, აგრე წოდებულ „მასსახე“. ხალხის, მასსის გონების საზოგადო განვითარებასა და მდგომარეობას ამ მოვლენის გამოსაცნობლათ მინი-და-მინი დიდ ყურადღებას აღარ აქცევენ. გუსტავე-დემონი და მასთან ერთათ ზოგიერთი ანტროპოლოლები ვადაჭრით ამბობენ, რომ ათას ევროპელებზე ისე, უანგარიშოთაც აღებული სათვალეთ, ცხრა-ას ოთხმოცდა თხუთმეტი კაცი ისეთი გამოიხს, რომელნიც კჭუა-გონებით სრულებით ეერ ადემატებთან ამენსავე რიცხვს ინდუსელებისასო. მაგრამ, სამაგიეროთ, ათას ინდუსელებზე თითქმის ორი კაციც კი აღარ მოდის ისეთი, რომელიც კჭუა-გონებით მდამბო ხალხზე აღმატებული და განვითარებული იყოსო. აი, სწორეთ ეს არის უბედურება და წარმატების გზიდან საშინელი ჩამოქეითება ეელლათ და ნახევრათ განათლებული ერებისა, და ეს გარემოება დიდათ და დიდათ დასაფიქრებელია, ჩემო კარგო...

ძალიან მოწყენილი და გულ-ნალელიანი ჩაეეექი დილიქანში, რომელსაც უნდა წაეეყენე სილნაღისკენ. დამნადა, რომ ამ ზამთრობით ეტოეებელი თბილისის, ჩვენი ქვეყნის დედა-ქალაქს, სადაც უნდა გამოეთხოვებოდი ნაცობ-მეგობრებს, ზოგიერთ განათლებულ ყმაწვილ-კაცთ, ორიოდ ქართველ დაბრძენებულ მოღაწეთ, რომელნიც იმ პატიოსანი აზრით ცოცხლობენ და სულდამფლობენ, რომ სა-

მშობლის სახელს, დიდებასა და წარმატებას ემსახურან. თბილისია ჩვენი განახლებული ქართული ცხოვრებისა და სიტყვიერების, ლიტერატურის მუშაველი, ცენტრი, რომლის გარეშე მოტრიალებენ საქართველოს ყოველი კუთხის ინტელიგენტთა პატრიოსანი სურვილი და იდეალი. თბილისი აკავშირებს და აერთებს ნათესაობრივი მხურვალე გრძობით მთელ ქართლოსიანთა ერის შვილებს: ქართლ-კახელს და იმერეთს, გურულს და აფხაზს, აჭარელს და მეგრეთს, სვანსა და მთათს, ინგოლასა და ჯავახელს, რომ ერთი უღიდესი აზრით, მრავალ-ტანჯული სამშობლოს სიყვარულით ღრმით განიშტკევალონ, თანამედროვე ცხოვრების ცხოველ მკოფეული ძალით შეიმოსონ, გულში დიდი სასაოებით ატარონ ტკიბილი აქედან განახლებისა, და ჩვენი მფარველი ღმერთი არ გაგვირჩავს: მოგვეცემა ერთიც, მეორეც და მესამეც. მართალია, დღევანდელი თბილისი და ქართველთა თითქმის ერთმანეთს დაშორებთან, თბილისთა როგორადღაც ჩვენზე გული აიკრუა და ერთგულით ემსახურება მის დამალუბეულ ოსმალებსა*. მართალია, თბილისის ზრდაწარმატება, მთელი სიმდიდრე, ეპრობა და აღზე-მიცე-მობა, რომელიც ახლანდელ ქართველობას, თავსა და გასატიფლებლათ და გასაქარწულებლათ, მეტ ბარგათ დაუნახავს, სულ სხეებს, გადათიეთლათ ხელშია. ეს არას მიზნა, არა „საქიხი კაცი“ აქ ჩვენს დედა-ქალაქში ისე ახალითა ჰგარძნავს თავის თავს, თითქმის თავის კილუიანო იყოსო. მაგრამ ჩვენ, ქართველებს კი, თუ სულა გვადია აქ, ისევე ჩვენი სახელოვანი წარსულით... ამ ძველი ქალაქის დიადი საქრისტიანო, რაინდულმა კაცთ-მოყვარეობისა და თავისუფლებუბისათვის საერო ბძოლამ, ქართველის გულში თბილისისადმი დადი სასაოებით თან-გადანაყოფამ და ისტორიამ ყველას ქვეშაობით სიყვარულისა და ტრუბანის ცეცხლით აღუთქა. ჩვენი საჩაყო წარსულის მოწაქე აქ თითუთული ნამცეცი მიწისა „ქაწანისა ველიდან“ დაწყებულა დიდუბისა და „მთაწმინდის“ მაღალ სერამდე, თეთიფეული ნატენი ქუჩას, ძველ ნაშენთა კედლნი, კაზმენი ნგრეთენი, მახუტებულნი*, განაყოვარებული ძველი ციხე-სიმაგრენი, რომლის ბადალი თურხე მთელ აზიას არას დრას არ ახსატეს, და დიდებული ხელოვნებით ნაშენნი შესანიშნავი ტაძარნიცა. თბილისია-მეთქი მოწაქე და, მამასადამე, იგი უმტკიცებს მთელ განათლებულ ქვეყნენგრებას იმასაც, რომ ქართველებს დიდი და მდიდარი წარსული, იმ დროის შესაფერი კულტურა ჰქონიათ და იმასაც, თუ რაენით გამოუტყველი ტრაგოზით სამეღერო ქარკეცხლში დაიწვა და დააღუბა ჩვენი ქელა ცოკოეკუბა...

მაგრამ, მაღლობა ღმერთს, რომ დღეს ისე აშკარათ მინიც აღარ იმისი განუწყვეტელი ქუჩილი. ღ ჩახა-ჩხი თაუ-ჩარაღისა, საშინელი დაწოკება, სისხლის ღერა და გოდება. მთელი ჩვენი საქრისტიანო ერისა... და, ბოლოს, ისევი პირველათ აქვე, თბილისშივე, და არა სადმე სხვაგან ჩვენს ქვეყანაში, ჩაიყარა ახალი ცხოვრების საძირკველი, რომელზედაც უნდა აიკოს ჩართუდისავე ხელით სამერმისო მწერობა ქვეყნისა. წარსულით ასეთი მდიდარი და მრავალმნიშვნელოვანი კლასიკური აღგების მიტოვება, დამეთანხმებ, სახელო საქვე არ არის. და, ვა, იმ ქართველს, რომელსაც აზრითაც კი მინიც სრულიად მიუტოვებია და დაუეწიწა თბილისი, იმისი ისტორია, წარსული და აწმყო, და თავისი ერის სახელისა და წარმატების გასალოგრებლათ აქ არ მოუტანია თავისი ნიჭის, მხნეობის, გამბედაობის, ცოდნის ნაშრომი, რომ თბილისშივე დატრიალდეს და აღორძინდეს ქართველი ქონებით და გონებით, გაიქედოს ის ნათლით მოსილი და ძალის დამლწვი გვირგვინი, რომელიც მოგვანბიქებს ჩვენ საერო ერთობასა და მძობას. მე კი, თბილისო, თუმცა დროებით გტოვებ, მაგრამ მოგმართავ და შამოგოცავ უღიდესი წინასწარმეტყველის მღელვარე სიტყვებით: „აქედენ ენა ჩემი სასასა, უფეთ დაგივიწყო შენ, იგრუსალები!“
 დიან, თბილისის მიტოვება ძლიერ დამანდა. მაგრამ ჩემ გარემოებაში მყოფისათვის ნაღველიც კი სასიამოვნოა. მეც უფუ-ვადვე ფიქრები და თავი მივეც ამ გრძობას—გულზე მოწოლოლ ნაღველს...

სომეღელი.

(შემდეგი იქნება)

„კაბლის“ ფოსტა. პატრიგორსკს ბნ რ. მ - ს. თქვენი სტატია—„ლანძღვას და ტყუილის უფრო აფუტებენ, თუ პატრიონებას“, რომელშიაც „ივერის“ მფუფეტონეს ჯიბრაილს ურჩევთ ლანძღვის ლექციების წაქიბებას აელაზარში, ეერ დაიბეჭდება.

გუდატორ-გამომცემელი ან. თ.-წერეთლისა.

საახალწლო საჩუქარი

გამოვიკ და ისყადება
 ქართველთა ამსახვაობის გამოცემა № 38.

პედლის პალენდარი 1896 წლის
შვიდური სურათიანი

საჯავის 30 ცად.

ენიც ქართველთა ამხანაგობას მაღაზიაში ექვის ახაზის წიგნებს იყიდის (ამხანაგობის მიერ გამოცემულს), პალენდარი მუშათა დაეთობა.